

SIAMO DI NUOVO INSIEME

NR. 55-56 • SERIE NOUĂ • IANUARIE – MARTIE 2015

FONDATĂ ÎN 2007 • ISSN 1843-2085 • REVISTĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA **RO.AS.IT**. CU SPRIJINUL FINANCIAR AL GUVERNULUI ROMÂNIEI, PRIN DEPARTAMENTUL PENTRU RELAȚII INTERETNICE

Inaugurarea Centrului de Cultură **CASA D'ITALIA**, va rămâne pentru RO.AS.IT., cel mai important eveniment al acestui an.

Data de 31 ianuarie 2015 va fi pentru totdeauna o dată de referință pentru împlinirea unui vis al etnicilor italieni, cel de a avea o casă a lor, așa cum au fost cele făcute pe aceste meleaguri, de străbunii noștri... Așa cum au existat la Târgoviște, Constanța, Galați, clădite trainic, cu pricepere, ca să reziste și să fie adăpost și loc de întâlnire pentru italienii care visau, departe de casă, la un pic de Italia, la casa de acasă.

Un loc special al lor, unde să poată schimba o vorba în graiul matern, sau să primească un sfat de la un conațional cu statut de mai vechi emigrant, să se informeze despre câte o afacere, sau să afle de la noii veniți ce se mai întâmplă pe acasă, în Italia. Aici se primeau și se citeau ziare din Italia, aici se făceau lecții de italiană, aici se jucau și jocuri de societate, se cânta, se făceau petreceri ca acasă și, toate, pentru a atenua nostalgia după locurile natale. Acum, acele case sunt o ruină, peste care s-a așternut colbul dureros al timpului!

În amintirea lor, s-a refăcut noua casă, **CASA D'ITALIA**. Zidită cu drag, cu sacrificii, cu dorința și speranța că va dăinui mult timp de aici înainte. Ea poartă amprenta celui care a gândit-o, a recuperat-o și a repus-o în drepturi, fostul deputat Mircea Grosaru.

Iar rostul ei de azi, are o mare încărcătură de responsabilitate, ce atestă persistența unei comunități cu o identitate bine definită, cu conștiința propriei valori, consfințită prin legături de sânge, materializată în lucrări care au rămas să dovedească lumii că italienii au continuat și continuă să existe și să trăiască în bună înțelegere cu ceilalți, în patria de adopție, devenită și a lor.

Aceasta este noua **CASA D'ITALIA** și rațiunea ei de-a exista.

Ioana Grosaru
Președinte RO.AS.IT.

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATA ÎN 2007

NR. 55-56 • SERIE NOUĂ

IANUARIE – MARTIE

2015

ISSN 1843-2085

Revistă editată
de Asociația Italianilor din
România **RO.AS.IT.**
cu sprijinul financiar al
Guvernului României,
prin Departamentul
pentru relații interetnice

Membri fondatori

Mircea Grosaru

Ioana Grosaru

Director

Gabriela Tarabega

Secretariat

red. Roxana Comarnescu

Redactori

Olimpia Coroamă

Elena Bădescu

Gregorio Pulcher

Adrian Chișiu

Dan Comarnescu

Design & pre-press

Square Media

www.squaremedia.ro

Asociația Italianilor din România RO.AS.IT.

asociație cu statut
de utilitate publică

Str. Lipscani nr. 19, etaj 1
030031 București
Tel./Fax: 021 313 3064
ufficio@roasit.ro

www.roasit.ro

EVENTI / EVENTIMENTE

- 04 | Un an... fără / Un anno senza... Mircea Grosaru
- 07 | Italia are un nou Președinte
- 08 | Habemus Casa
- 12 | RO.AS.IT. pregătește o serie de manifestări în colaborare cu PDE. Interviu cu Andi Grosaru / RO.AS.IT. prepara una serie di manifestazioni in collaborazione col PDE. Intervista con avv. Andi Grosaru

CULTURA / CULTURĂ

- 16 | România și Bienala de la Veneția / La Romania alla Biennale di Venezia
- 20 | „Lumea întreagă e o scenă...” Interviu cu Jean Cazaban, critic și istoric de teatru / «Il mondo intero e' un palcoscenico...» Intervista con Jean Cazaban, critico e storico di teatro
- 26 | Personalități reprezentative ale Comunității istorice a italienilor din România. Silvia Păun, o mare arhitectă, un suflet mare / Personalità di spicco nella Comunità degli italiani di Romania. Silvia Păun, una grande architetto, una grande anima
- 30 | Antonio Rizzo la Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava / Antonio Rizzo all'Università Ștefan cel Mare di Suceava
- 32 | Fermecat de Milano, în compania lui Aristide Leporani / Incantato da Milano, in compagnia di Aristide Leporani (II)
- 36 | „De la musique avant toute chose”. Interviu cu dr. Ilina Dumitrescu, pianistă concertistă și muzicolog

SOCIETĂ' / SOCIAL

- 39 | Requiem pentru un suflet ales: Viorica Lascu
- 40 | Cartoline dal Bel Paese. Samantha Cristoforetti & Fabiola Gianotti: due italiane negli «Spazi» / Ilustrate din Bel Paese. Samantha Cristoforetti & Fabiola Gianotti: două italiene în „Spații”
- 44 | George Enescu la Carnavalul venețian 2015
- 45 | Rețete / Ricette

GENNAIO • MARZO 2015

Un an... fără | Un anno... senza
Mircea Grosaru

Oricât de incredibil ni s-ar părea, a trecut deja un an de când deputatul Mircea Grosaru, reprezentantul minorității italiene în Parlamentul României, a plecat dintre noi. Îi simțim acut lipsa și pentru că a înțeles din prima clipă a intrării sale în politică, la ce servește un deputat al unei minorități etnice, mai ales, al celei italiene, prigonite, și apoi ignorate în România comunistă, timp de zeci de ani, după cel de-al Doilea Război Mondial. A înțeles că acestei minorități trebuie să i se redea conștiința de sine, să-și recupereze mărcile identitare fundamentale: limba maternă, tradițiile, obiceiurile, precum și istoria sa pe aceste meleaguri, aportul la dezvoltarea societății românești moderne.

În acest scop, a fondat în 1993 o asociație a etnicilor italieni – Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT., care a devenit de-a lungul anilor, tot mai puternică, tot mai activă și atractivă, tot mai vizibilă, tot mai necesară. Prin intermediul acesteia, Mircea Grosaru a militat pentru unitatea etnicilor italieni, făcându-i să fie mândri de ascendența lor, de istoria și cultura strămoșilor, dar și recunoscători noii patrii, care i-a adoptat. Sub conducerea sa, asociația a organizat întâlniri culturale lunare, a editat cărți și publicații periodice apreciate de publicul cititor (ziare și reviste, atât tipărite, cât și on-line).

Mircea Grosaru a fost ales deputat prin votul acordat de etnicii italieni din România. Prin voința acestora a devenit reprezentantul lor, vorbind și acționând în numele interesului general al respectivei colectivități. În fapt, deputatul a fost în legătură permanentă cu alegătorii săi, exprimând preocupările și doleanțele lor în plenul Parlamentului, dincolo de inițiativele parlamentare avute sau de lucrul la textele de lege. A jucat, ori de câte ori a fost necesar, rolul de interlocutor între diferitele instituții ale statului și concetățenii pe care îi reprezenta. În acest sens, se implică activ în procesul de reintroducere în școli a predării limbii italiene ca limbă maternă, sprijină financiar și logistic comunitățile italiene din teritoriu și pledează în Parlament pentru sprijinirea lăcașurilor de cult ale etnicilor italieni, obținând finanțare pentru renovarea și buna funcționare a acestora. A vegheat, de asemenea, la dezvoltarea socială și culturală a celor de etnie italiană, punând și bazele înființării Centrului Cultural *Casa d'Italia*.

Născut la Buhuși în 30 iunie 1952, Mircea Grosaru își petrece copilăria și tinerețea în orașul natal, într-o perioadă în care traiul cotidian căpătase o oarecare normalitate, ca, de altfel, și-n alte mici orașe de provincie care se străduiau să se adapteze ordinii impuse de noul regim ajuns de câțiva ani la putere. Era o vreme în care sportul era la mare preț, fiind unul din cele mai importante activități din oraș. Se construise atunci, în lunca Bistriței, un important Complex Sportiv ce includea terenuri de sport la standardele oficiale ale momentului, un teren de fotbal și două terenuri de zgură pentru handbal. Au fost mulți tineri care au început aici ca amatori, pentru ca, apoi, să devină profesioniști și să atingă înalta performanță.

Per quanto incredibile ci possa sembrare, e' già' passato un anno da quando il deputato Mircea Grosaru, rappresentante della minoranza italiana nel Parlamento Romeno, e' scomparso. Sentiamo acutamente la sua mancanza anche perche' lui ha capito fin dal primo momento della sua entrata in politica, a cosa serve un deputato di una minoranza etnica, soprattutto di quella italiana, perseguitata, e poi ignorata nella Romania comunista, per decenni, dopo la seconda guerra mondiale. Ha capito che a questa minoranza si deve ridare la coscienza di se', per recuperare le caratteristiche d'identita' fondamentali: la lingua materna, le tradizioni, i costumi, cosi' come la sua storia in questa regione, il contributo allo sviluppo della societa' romena moderna.

A tal fine, ha fondato nel 1993 un'associazione per gli italiani etnici – Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., che e' diventata nel corso degli anni, sempre piu' potente, piu' attiva e attraente, sempre piu' visibile, e tanto piu' necessaria. Grazie ad essa, Mircea Grosaru ha operato per l'unita' etnica italiana, facendoli essere orgogliosi dei loro antenati, della storia e della cultura dei loro predecessori, ma anche grati alla nuova patria, che li ha adottati. Sotto la sua guida, l'Associazione ha organizzato incontri culturali mensili, ha pubblicato libri e periodici apprezzati dai lettori (giornali e riviste, sia su carta che online).

Mircea Grosaru e' stato eletto deputato dal voto dato dagli italiani etniche in Romania. Per la loro volonta' e' diventato il loro rappresentante, parlando e agendo in nome dell'interesse generale di quella comunita'. Di fatto, il deputato e' rimasto in contatto permanente coi suoi elettori, esprimendo le loro preoccupazioni e richieste nel plenum del Parlamento, oltre alle sue iniziative parlamentari intraprese o su testi di legge. Ha preso, ogni volta che fosse necessario, la parte dell'interlocutore tra le varie istituzioni statali e i concittadini che esse rappresentano. In questo senso, e' attivamente coinvolto nella reintroduzione nelle scuole dell'insegnamento della lingua italiana come lingua madre, nel supporto finanziario e logistico alle comunita' italiane sul territorio e perora in Parlamento per ottenere supporto ai luoghi di culto degli etnici italiani, ottenendo finanziamenti per la ristrutturazione e il corretto funzionamento di essi. Ha tenuto d'occhio, allo stesso modo, lo sviluppo sociale e culturale di quelli di etnia italiana, e ha gettato le basi per l'apertura del Centro Culturale *Casa d'Italia*.

Nato a Buhuși il 30 giugno 1952, Mircea Grosaru trascorre la sua infanzia e la giovinezza nella sua citta' natale, in un momento in cui la vita quotidiana aveva preso una certa normalita', come, in effetti, anche in altre piccole citta' di provincia che stavano lottando per adattarsi all'ordine imposto dal nuovo regime salito al potere da alcuni anni. Era un periodo in cui lo sport era molto prezioso, essendo una delle attivita' piu' importanti della citta'. Si costruisce allora, in un campo di Bistrita, un importante Complesso Sportivo che comprendeva terreni per lo sport secondo le norme ufficiali del tempo, un campo da calcio e due campi in terriccio per la

Printre aceștia se număra și tânărul Grosaru, care se familiarizase de mic cu terenul de sport, dat fiind faptul că tatăl său, Eusebio, juca la o echipă locală de fotbal.

Încă din copilărie, Mircea Grosaru juca cu cei de vârsta lui meciuri interminabile, pe un teren improvizat de fotbal. Talentul i-a fost remarcat de timpuriu și ajunge să joace la echipa de seniori a orașului, încă de la vârsta junioratului.

Anii de școală îi face la Buhuși, fiind transferat în ultimul an de liceu la Bacău, ca urmare a transferului la echipa de fotbal Știința, din acest oraș. Pasionat de matematică, după terminarea liceului se înscrie la Facultatea de matematică – fizică din cadrul Universității din Bacău, pe care o absolvă în anul 1974, an în care se transferă la echipa Politehnica Iași (divizia A). Concomitent, își începe și cariera de cadru didactic, predând matematica în municipiul Iași.

Imediat după 1989 i se schimbă radical viața, dar și cariera profesională. O perioadă este atras de politică. Se înscrie în PNL, devenind secretar pe județ al acestui partid.

În anul 2000 absolvă Facultatea de Drept, fapt care îi va permite alegerea unei noi profesii, o profesie liberală, cum îi plăcea să spună, cea care îi va aduce multe satisfacții. Ulterior, după ce va fi ales în Parlamentul României, și în calitate de membru al Comisiei Juridice, Disciplină și Imunități, al Subcomisiei de monitorizare a executării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, va aduce importante contribuții la elaborarea Legii insolvenței nr. 85/2006, precum și a Legii privind organizarea profesiei de practician în insolvență. Face parte din Comisia de redactare a Codului Civil și a noului Cod de procedură civilă. Va colabora și la redactarea noului Cod al insolvenței și, alături de alți specialiști și avocați, va pune bazele viitoarei legi privind insolvența persoanelor fizice. Publică o carte de specialitate „Judecătorul Sindic”, care-i va servi și ca bază conceptuală pentru teza de doctorat.

Continuă să se perfecționeze și, între anii 1998–2008, face patru masterate la: Școala Superioară de Studii în Administrație (Roma); Economie Generală (ASE București); Colegiul Național de Apărare Carol I (Academia Militară București) și Institutul Diplomatic Român.

Câștigă de patru ori mandatul de deputat al minorității italiene din România. În calitate de reprezentant al etnicilor italieni aduce multe îmbunătățiri vieții de organizație și susține minoritatea italiană prin toate mijloacele pe care le are la dispoziție.

Mircea Grosaru a fost un om integru, care a vibrat întreaga-i viață numai pentru muncă și familie, a acordat mereu o importanță deosebită perfecționării sale personale, indiferent de domeniul în care și-a desfășurat activitatea.

A fost un om care a avut cultul lucrului bine făcut, a avut verticalitate și înțelegere pentru semenii, ajutându-i atunci când acest lucru i-a stat în putere.

pallamano. C'erano molti giovani che hanno iniziato qui come dilettanti, per poi diventare professionisti e raggiungere alte prestazioni. Tra di loro c'era il giovane Grosaru, che si era familiarizzato fin da piccolo col campo da gioco, anche visto che suo padre, Eusebio, giocava in una squadra di calcio locale.

Fin da bambino, Mircea Grosaru gioca con i suoi coetanei partite infinite, su un campo di calcio improvvisato. Il suo talento viene presto notato e arriva a giocare nella squadra dei maggiorenni della città, ancora in età minore.

Gli anni di scuola li fa a Buhuși, per essere poi trasferito, all'ultimo anno di liceo a Bacău, a seguito del trasferimento della squadra di calcio «Scienza» in questa città. Ama la matematica, e dopo il liceo s'iscrive alla Facoltà di Matematica – Fisica dell'Università di Bacău, in cui si laurea nel 1974, anno in cui si trasferisce alla squadra Politecnico Iași (divisione A). Contemporaneamente, inizia la sua carriera di insegnante, insegnando matematica in Iași.

Subito dopo il 1989 cambia radicalmente vita e la carriera professionale. Per un periodo è attratto alla politica. Si iscrive al PNL, diventando segretario del distretto di partito.

Nel 2000 si laurea in Legge, fatto che gli permetterà di scegliere una nuova professione, una professione liberale, come amava dire, che gli porterà molte soddisfazioni. Più tardi, dopo essere stato eletto nel Parlamento Romeno, anche come membro della Commissione Giuridica, Disciplina e Immunità, della Sottocommissione per verificare l'esecuzione delle sentenze della Corte europea dei Diritti dell'Uomo, porterà importanti contributi all'elaborazione del Diritto fallimentare n. 85/2006, come per la Legge sulla professione dei praticanti delle insolvenze. Fa parte della Commissione per la redazione del Codice Civile e del nuovo Codice di Procedura Civile. Collaborerà anche a redigere il nuovo Codice d'Insolvenza e, insieme ad altri specialisti e avvocati, pone le basi per le future leggi riguardanti l'insolvenza delle persone fisiche. Publica un libro specialistico «Judecătorul Sindic» (*Il giudice sindaco*) che gli servirà come base concettuale per la tesi di dottorato.

Continua a perfezionarsi, e tra 1998–2008 fa quattro «Master»: alla Scuola Superiore di Studi di Amministrazione (Roma); in Economia Generale (ASE Bucarest); al Collegio Nazionale della Difesa Carol I (Accademia Militare Bucarest) e all'Istituto Diplomatico Romeno.

Ottiene per quattro volte il mandato di deputato della minoranza italiana in Romania. Come rappresentante degli etnici italiani porta molti miglioramenti alla vita dell'organizzazione e sostiene la minoranza italiana con tutti i mezzi a sua disposizione.

Mircea Grosaru era un uomo integro, che fremeva sempre e soltanto per il lavoro e per la famiglia, ha sempre dato grande importanza al suo miglioramento personale, non importa in quale campo si svolgesse l'attività.

E' stato un uomo che ha avuto il culto del lavoro ben fatto, ha avuto dirittura e comprensione per gli altri, aiutandoli quando era in suo potere.

Gabriela Tarabega

Sergio Mattarella, al 12-lea Președinte al Republicii Italiene

Italia are un nou Președinte

În ianuarie 2015, după demisia lui Giorgio Napolitano, se impunea alegerea unui nou președinte al Republicii, iar printre numele vehiculate ca eligibile, era și cel al lui Sergio Mattarella.

În 29 ianuarie Adunarea electorilor Partidului Democrat, la propunerea secretarului partidului, Matteo Renzi, a hotărât să-l voteze, în cel de-al patrulea scrutin, pe Sergio Mattarella.

Candidatura lui Mattarella obține rapid sprijinul SEI și SCI și al altor grupări minore ce fac parte din majoritatea guvernamentală, la care au aderat în momentul scrutinului și marii electori ai partidului *Area Popolare*. Așa se face că, în 31 ianuarie, Mattarella este ales președinte, cu 661 de voturi pentru, ceea ce reprezintă aproximativ două treimi din Adunarea electorilor.

Sergio Mattarella, politician și avocat de renume, depune jurământul și se instalează la Palatul Quirinale în 3 februarie 2015. Este primul sicilian care ocupă această înaltă funcție.

Născut în 23 iulie 1941 la Palermo, Mattarella este fiul lui Bernardo Buccellato, politician democrat creștin, de mai multe ori ministru între anii 1950-1960, și fratele mai mic al lui di Piersanti, cel care, în 1980, a

fost ucis de *cosa nostra*, în timp ce era președinte al Regiunii Siciliene.

Împreună cu familia, Sergio Mattarella se mută la Roma, ca urmare a responsabilităților politice primite de tatăl său, și activează în rândurile mișcării studentești *Movimento Studenti della Gioventù Maschile di Azione Cattolica*, al cărei responsabil a fost, ca delegat al studenților din Roma și, apoi, din Lazio (1961-1964). După absolvirea unui liceu clasic din Roma, își ia licența în jurisprudență la Universitatea *La Sapienza*, cu notă maximă. Intră mai întâi în barou ca avocat specializat în cauze de drept administrativ și, apoi, urmează o carieră didactică, fiind asistent de drept constituțional (1965), iar, apoi, profesor de drept parlamentar până în 1983, când este inclus pe lista de candidați pentru un mandat parlamentar. Apropiat, prin tradiția de familie, *Democrației Creștine*, se înscrie în actualul Partid Democrat, intensificându-și activitatea politică după asasinarea fratelui său. De-a lungul anilor, a deținut diferite funcții în conducerea partidului, dar și importante funcții administrative: ministru pentru relația cu Parlamentul (1987-1989), ministru al educației (1989-1990), funcție din care a demisionat

împreună cu alți miniștri, în semn de protest față de modificarea legii audiovizualului, delegat al Consiliului pentru serviciile secrete, ministru al apărării până în 2001 ș.a.

A câștigat opt mandate de deputat, perioadă în care a avut inițiative legislative, precum și diferite responsabilități, de la vicepreședinte, la cea de președinte de comisie parlamentară.

Sergio Mattarella a candidat și în 2013 la alegerile pentru funcția de Președinte al Republicii, alegeri pe care le-a câștigat abia în 2015.

Prima sa declarație de presă făcută imediat după alegeri a fost aceasta: „Gândurile mele merg mai ales și înainte de toate la dificultățile și speranțele concetățenilor noștri. Și cred ca asta este de ajuns”. (G.T.)

HABEMUS CASA

O zi de iarnă, posomorâtă la început, din ce în ce mai frumoasă apoi. Este ziua în care visul unuia dintre cei mai generoși oameni pe care i-am cunoscut, Mircea Grosaru, s-a împlinit. Din păcate, el nu mai este printre noi ca să se poată bucura de aceasta. Cu siguranță însă că, de acolo de sus unde se află, zâmbetul lui cald îi luminează fața.

A muncit ani de zile pentru ca etnicii italieni din România să aibă un loc al lor, unde să se întâlnească și unde să-și povestească amintirile, unde să păstreze vie memoria celor care au fost înaintea lor, a celor veniți din Italia, patria lor mamă, și stabiliți în România, patria care i-a primit cu multă dragoste. Un loc în care să avem mereu aproape figurile strămoșilor noștri care au muncit și creat pentru noua lor patrie, dar unde, în același timp, să ne putem gândi și la ceea ce trebuie făcut pentru a merge mai departe, pentru a continua opera acestor înaintași, pentru a le păstra tradițiile și cultura.

Și a apărut astfel *Casa d'Italia*, un loc de întâlnire și amintire cum spuneam, dar nu numai atât, pentru că inițiatorul acestui proiect a gândit mai departe, a vrut ca această *Casă* să fie, în același timp, și un spațiu cultural. Un spațiu unde să ne putem întâlni cu reprezentanți de seamă ai culturii românești care să ne vorbească despre relațiile româno-italiene, despre muzică și poezie, despre pictură și sculptură, despre teatru, despre istorie și, de ce nu, despre politică și problemele actuale ale societății românești și ale lumii întregi.

Un spațiu cald și primitor dar, mai ales, frumos și deosebit de toate celelalte locuri unde nu mai există aproape deloc dorința de cultură, de artă, de creație, de informație. Într-o lume plină de agresivitate și violență, plină de urât și spaimă, de stress și de depresie, *Casa d'Italia* se vrea a fi o oază de liniște și pace, de calm și bucurie, unde să poți citi, să te poți informa, să participi la evenimente interesante, să te întâlnești cu oameni buni și frumoși care au ce să-ți transmită, pregătirea și cunoștințele lor și din experiența lor.

Aspect de la inaugurare.
Membrii Asociației Italianilor
din România – RO.AS.IT.

Pe 31 ianuarie 2015, aceasta s-a și întâmplat. Am asistat la o întâlnire „de suflet” în *Casa d'Italia*, întâlnire care a început prin cuvântul Ioanei Grosaru, președinta RO.AS.IT, care a subliniat importanța și menirea centrului, scopul lui și proiectele de viitor. Evenimentul a continuat cu vizionarea unui film realizat de Anca Filoteanu, prezență permanentă, realizatoare talentată în cadrul asociației noastre. Filmul a prezentat personalitatea complexă și realizările celui care a fost Mircea Grosaru, deputat și președinte RO.AS.IT. Am ascultat apoi scurte intervenții ale oficialităților participante, intervenții în care acestea au subliniat importanța deschiderii centrului și au apreciat modul în care a fost organizat, atmosfera de calm și prietenie care domnește în sălile cu expozate.

Sergiu Nistor, Consilier prezidențial, a transmis mesajul șefului statului, iar Christiane-Gertrud Cosmatu, Subsecretar de Stat în cadrul Departamentului de Relații Interetnice, pe cel al acestui departament. În cuvântul său, Ramona Mănescu, europarlamentar, a scos în evidență excepționala organizare a centrului *Casa d'Italia*, apreciind expunerea materialelor documentare. Maria Dan, director al Liceului *Dante Aligheri*, prezentând legătura care există între instituția de învățământ pe care o conduce și RO.AS.IT, a subliniat ajutorul primit de-a lungul anilor din partea Asociației Italienilor din România, în mod special din partea lui Mircea Grosaru. La invitația Ioanei Grosaru, a luat apoi cuvântul Valerio Piras, Consulul Italiei la București care și-a exprimat, asemeni tuturor celor care au vorbit înaintea lui, admirația și aprecierea pentru realizarea centrului *Casa d'Italia*.

Așa cum am precizat deja, pe lângă menirea de a fi un loc de întâlnire și de aduceri aminte, de nostalgie și, mai ales, de „memorie”, centrul nostru se vrea a fi și un adevărat spațiu cultural. De aceea, invitații care au vorbit în continuare, reprezentanți de marcă ai culturii românești din ultimile decenii, au scos în evidență legăturile permanente care au existat și există între cultura și istoria celor două țări, Italia și România, dar au remarcat și influența pe care arta plastică, muzica sau teatrul italian au avut-o asupra dezvoltării artei românești în general.

Fără a avea intenția de a prezenta aici rezumatul luărilor de cuvânt ale invitaților, pentru că lucrul acesta îl vom face în interviurile pe care le vom lua fiecărei personalități în parte, dorim să precizăm numai că fiecare intervenție, de o înaltă ținută profesională, a fost primită cu mult interes și atenție de cei prezenți.

Academicianul Răzvan Teodorescu, de exemplu, ne-a vorbit despre „Italia de Nord și Europa de Est”, despre influența pe care această parte a Italiei a avut-o din punct de vedere istoric, politic și social asupra țărilor Europei de Est încă din

Evul Mediu, influență și legătură care a continuat și mai târziu și care s-a manifestat, evident, și asupra României. În stilul său inconfundabil, captivant și antrenant, acad. Răzvan Teodorescu ne-a fascinat din nou cu erudiția sa, cu maniera sa de a prezenta date, fapte, locuri și personalități atât de interesant și elegant dar, în același timp, atât de simplu și clar.

Și, de la istorie și politică, s-a trecut la artă, la sculptură, domeniu în care am pătruns însoțiți de Sorana Georgescu-Gorjan, fiica lui Ștefan Georgescu-Gorjan, inginer de concepție și coordonatorul construcției „Coloanei fără de sfârșit” cum îi plăcea lui Brâncuși să o numească. Cu o sensibilitate și discreție demne de menționat, vorbitoarea ne-a încântat cu datele inedite pe care ni le-a prezentat printre care și informația conform căreia fundația „Coloanei” a fost făcută de etnici italieni.

În cuvântul ei, pianista concertistă și muzicolog, dr. Ilinca Dumitrescu, ne-a reținut atenția cu precizările despre muzica italiană, despre compozitorii italieni care, fie că au creat în România, fie că au influențat muzica românească, au rămas figuri marcante în dezvoltarea ulterioară a acestui domeniu artistic.

Descendent al familiilor Cazaban și Ademollo, critic și istoric de teatru, Jean Cazaban a publicat zece cărți și sute de articole de critică și, mai ales, de istorie a teatrului. La întâlnirea noastră a vorbit despre importanța și influența teatrului italian și a slujitorilor lui în arta teatrală românească, în formarea actorilor, regizorilor și scenografilor români.

Cum era de așteptat, încheierea a fost făcută cu muzică și poezie. Antonio Rizzo a recitat cu multă sensibilitate și emoție două poeme: „Il bacio del morto” de Giovanni Pascoli și „Il gioco del silenzio” de Guido Gozzano. Tenorii Antonio Furnari și Sorin Ursan Delacit ne-au încântat sufletele cu melodii și arii din opere italienești. Explozie de tinerețe și entuziasm, de sunet și culoare, grupul „Insieme” a fost ca o gură de aer proaspăt, binefăcător, venit în *Casa* noastră. Format din elevi de la Liceul de Artă din Suceava: Ștefan Lupu, Eduard Hanuseac și Alexandru Devesievici, acest grup muzical ne-a adus exact ceea ce ne trebuia: muzică italienească și românească veselă, bună dispoziție și bucurie, speranță și încredere în viitor. Muzica grupului „Insieme” a fost mesajul pe care RO.AS.IT. îl trimite tuturor: să ne bucurăm de viață, alături de memoria celor care au fost înaintea noastră și pe care-i cinstim și prețuim și, în același timp, să oferim copiilor noștri tot ceea ce este mai bun în cultura și tradițiile italienilor și românilor deopotrivă.

Christiane-Gertrud Cosmatu

Jean Cazaban

Ilinca Dumitrescu

Sorana Georgescu-Gorjan

HABEMUS CASA

Un giorno d'inverno, nuvoloso all'inizio, sempre piu' bello poi. E' il giorno in cui il sogno di una delle persone piu' generose che io abbia incontrato, Mircea Grosaru, si e' compiuto. Purtroppo, non e' piu' con noi per poter essere in grado di goderne. Certo e', pero', che lassu' dove si trova, il suo caldo sorriso gli illumina il volto.

Ha lavorato anni affinche' gli italiani etnici in Romania avessero un loro posto, dove incontrarsi e dove raccontarsi i ricordi, dove mantenere vivo il ricordo di coloro che ci sono stati prima di loro, di quelli che sono venuti dall'Italia, loro patria madre, e stabilitisi in Romania, il paese che li ha ricevuto con tanto amore. Un luogo dove avere sempre vicino le figure dei nostri antenati che hanno lavorato e creato per la loro nuova patria, da dove, allo stesso tempo, possano pensare anche a cosa fare per andare piu' avanti, per continuare il lavoro di questi predecessori, al fine di preservare le tradizioni e la cultura.

E cosi' e' apparsa la *Casa d'Italia*, un luogo di incontro e di memoria come dicevamo, ma non solo, perche' il promotore di questo progetto ha pensato oltre, ha voluto che questa *casa* fosse, allo stesso tempo, anche uno spazio culturale. Uno spazio in cui possiamo incontrare i rappresentanti di spicco della cultura romena per parlare delle relazioni romeno-italiane, di musica e di poesia, di pittura e di scultura, di teatro, di storia e, perche' no, di politica e dei problemi attuali della societa' romena e di tutto il mondo.

Uno spazio caldo e accogliente, ma, soprattutto, molto bello e diverso da tutti gli altri luoghi dove non c'e' quasi piu' nessun desiderio di cultura, arte, di creativita', d'informazioni. In un mondo pieno di aggressivita' e violenza, pieno di brutture e di paura, di stress e depressione, *Casa d'Italia* vuol'essere un'oasi di pace e di tranquillita', di calma e di gioia, dove si puo' leggere, dove e' possibile informarsi, partecipare a eventi interessanti, incontrare bella gente e persone buone che

hanno cosa da dire, la loro formazione e le conoscenze, dalla loro esperienza.

E, il 31 gennaio 2015, e' successo. Ho partecipato a una riunione «anima» in *Casa d'Italia*, incontro che e' iniziato con le parole della signora Ioana Grosaru, presidente RO.AS.IT., che ha sottolineato l'importanza e le finalita' del centro, il suo scopo e i progetti futuri. L'evento e' proseguito con la visione di un film di Anca Filoteanu, sempre presente, abile produttrice all'interno della nostra associazione. Il film ha presentato la personalita' complessa di Mircea Grosaru, deputato e presidente RO.AS.IT. Abbiamo poi ascoltato brevi interventi dei responsabili partecipanti, interventi in cui essi hanno sottolineato l'importanza di aprire questo centro e hanno apprezzato il modo in cui e' stato organizzato, ambiente tranquillo e amicizia che si respira nelle sale di esposizione.

Sergiu Nistor, Consigliere presidenziale, ha trasmesso il messaggio del Capo di Stato, e Christiane-Gertrud Cosmatu, Sottosegretario di

Aspetto della apertura.
Dott. Antonio Rizzo

Stato presso il Dipartimento per le Relazioni Interetiche, per questo dipartimento. Nel suo discorso, Ramona Mănescu, eurodeputato, ha evidenziato l'eccezionale organizzazione di *Casa d'Italia*, apprezzando l'esposizione della documentazione. Maria Dan, direttrice del liceo *Dante Alighieri*, mostrando il rapporto tra l'istituzione scolastica che conduce e la RO.AS.IT, ha evidenziato il sostegno ricevuto nel corso degli anni dall'Associazione degli Italiani di Romania, specialmente da parte di Mircea Grosaru. Su invito di Ioana Grosaru, ha poi preso la parola Valerio Piras, Console d'Italia a Bucarest, che ha espresso, come tutti coloro che sono intervenuti prima di lui, l'ammirazione e l'apprezzamento per la realizzazione del centro *Casa d'Italia*.

Come già accennato, oltre voler essere un luogo di incontro e di ricordi, di nostalgia e, in particolare, di «memorie», il nostro centro è pensato per essere un vero e proprio spazio culturale. Pertanto, gli ospiti che hanno parlato di seguito, importanti esponenti della cultura romena degli ultimi decenni, hanno messo in evidenza le connessioni permanenti che sono esistite tra la cultura e la storia dei due paesi, Italia e Romania, ma hanno rimarcato pure l'influenza che le arti figurative, la musica e il teatro italiano hanno avuto sullo sviluppo dell'arte romena in generale.

Senza intenzione di presentare in sintesi le parole pubbliche degli ospiti, perché questa cosa la faremo nelle interviste che faremo a ogni personalità separatamente, vogliamo citare solo che ogni intervento, di livello altamente professionale, è stato accolto con grande interesse e attenzione dai presenti.

L'accademico Răzvan Teodorescu, ad esempio, ha parlato di «Nord Italia ed Europa orientale», sull'influenza che questa parte d'Italia ha avuto in termini di impatto storico, politico e sociale sui paesi dell'Europa orientale fin dal Medioevo, influenza e connessione che sono continuati e che si sono manifestati, ovviamente, anche sulla Romania. Nel suo stile inconfondibile, emozionante e divertente, il professore Răzvan Teodorescu

ci ha ancora affascinato con la sua erudizione, con il suo modo di presentare dati, fatti, luoghi e personaggi così interessante ed elegante, ma al tempo stesso così semplice e chiaro.

E, dalla storia e dalla politica, si è passati all'arte, alla scultura, campo nel quale siamo stati accompagnati da Sorana Georgescu-Gorjan, figlia di Stefan Georgescu-Gorjan, ingegnere di concetto e coordinatore della costruzione della «Colonna senza fine», come piaceva a Brancusi di chiamarla. Con sensibilità e discrezione degne di nota, l'oratrice ci ha deliziato con i dati inediti che ha presentato, compresa l'informazione secondo cui la base della «Colonna» è stata fatta da etnici italiani.

Con parole sue, il pianista e musicologo dr. Ilinca Dumitrescu, ha richiamato la nostra attenzione con spiegazioni sulla musica italiana, sui compositori italiani che, sia che abbiano creato in Romania, sia che abbiano influenzato la musica romena, sono rimaste figure di rilievo nello sviluppo di questo campo artistico.

Come c'era da aspettarsi, la conclusione è stata fatta con musica e poesia. Antonio Rizzo ha recitato con grande sensibilità ed emozione due poesie: «Il bacio del morto» di Giovanni Pascoli e «Il gioco del silenzio» di Guido Gozzano. I tenori Antonio Furnari e Sorin Ursan Delacit ci hanno deliziato i cuori con canzoni e arie da opere italiane. Esplosione di giovinezza e di entusiasmo, di suono e colore, il gruppo «Insieme» è stato come una boccata d'aria fresca, benefattrice, venuta in Casa nostra. Costituito da studenti della Scuola d'Arte di Suceava: Stefan Lupu, Eduard Hanuseac e Alexander Devesievici, questo gruppo musicale ci ha portato esattamente quello che ci serviva: la musica italiana e romena allegra, piena di buon umore e gioia, speranza e fiducia nel futuro. Il gruppo musicale «Insieme» è stato il messaggio che la RO.AS.IT. manda a tutti: godiamoci la vita, assieme alla memoria di coloro che ci hanno preceduto e che noi onoriamo e custodiamo e, allo stesso tempo, offriamo ai nostri figli tutto ciò che è meglio nella cultura e nelle tradizioni sia degli italiani che dei romeni.

Traduzione Gregorio Pulcher

Ramona Mănescu

Il console Valerio Piras

Accad. Răzvan Teodorescu

Sorin Ursan Delacit

RO.AS.IT. pregătește o serie de manifestări în colaborare cu PDE

Victor Partan: Domnule avocat Andi Grosaru, ce înseamnă pentru Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. aderarea la Partidul Democrat European?

Andi Grosaru: Încep prin a ura *Un an nou mai bun și plin de satisfacții* atât membrilor asociației, cât și partenerilor și colaboratorilor noștri, nu în ultimul rând cititorilor d-voastră. Asociația Italienilor din România a început o construcție pe cât de anevoioasă, pe atât de frumoasă și plină de satisfacții. Chiar dacă începutul anului trecut a debutat cu un eveniment nefericit, trecerea în neființă a fostului Președinte al asociației, Mircea Grosaru, care a fost și deputatul acestei etnii, a sfârșit printr-o recunoaștere importantă la nivel european. Eforturile depuse cu ani în urmă de

Participanții la Consiliul PDE au votat în unanimitate aderarea Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT. la Partidul Democrat European. Astfel, la doi ani de la semnarea protocolului de colaborare dintre cele două formațiuni, RO.AS.IT. a devenit membru cu drepturi depline al uneia dintre forțele politice importante ale Europei. Avocat Andi Grosaru, secretarul general al Asociației Italienilor din România, este cel care a continuat cu succes demersurile inițiate de către deputatul Mircea Grosaru în anul 2012.

către deputatul Mircea Grosaru au fost încununate de succes în două etape importante din viața asociației, primul fiind cel din anul 2012, când o delegație a Partidului Democrat European, formată din deputatul italian Luca Bader și consilierul președinților acestei formațiuni, François Pauli, au semnat în 16 noiembrie, protocolul ce conține șase principii de colaborare dintre formațiunea europeană și Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. Un al doilea succes înregistrat este cel de la sfârșitul anului 2014 când, în 10 decembrie, la Bruxelles, cu ocazia Congresului PDE desfășurat la Parlamentul European, s-a votat cu unanimitatea celor prezenți, delegați reprezentând majoritatea țărilor europene, aderarea asociației la acest partid, membru al Parlamentului European. Astfel, Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. a devenit membru

asociat al PDE. Această aderare reprezintă practic un moment istoric în viața comunității italiene din România și o premieră în viața organizațiilor minorităților naționale din România (excepție făcând UDMR-ul care, din 2007, este tot membru asociat, dar al PPE), întrucât este singura organizație din cadrul Grupului Parlamentar al Minorităților Naționale care se bucură de acest statut.

V.P. Cu ocazia Consiliului și Congresului de la sfârșitul anului trecut, ați avut discuții cu oameni politici europeni importanți, atât în cadru oficial, cât și neprotocolar. Cum este văzută RO.AS.IT. în Europa?

A.G. Am avut în vedere, în primul rând, să ducem mai departe atât misiunea ce ne-a fost încredințată de fostul Președinte al asociației, cât și obligațiile ce ne revin ca cetățeni aparținând minorității italiene din România și anume, cele de a ne face cunoscuți la toate nivelele și a spune cu glas tare cine suntem, ce facem și încotro ne îndreptăm, respectându-i pe alții și făcându-i și pe alții să ne respecte. Identitatea, cultura, obiceiurile și tradițiile minorității italiene în România trebuie ocrotite și promovate până la cele mai înalte nivele pentru că suntem o minoritate importantă care are multe de spus. Ceea ce am înțeles prin votul de încredere acordat de către delegații prezenți cu ocazia Consiliului și Congresului PDE, din luna decembrie 2014, este că avem o îndatorire importantă, un loc câștigat prin muncă și totodată respectat, pe care va trebui să îl menținem tot prin muncă sistematică și eforturi însemnate ca și până acum. Spun aceste lucruri deoarece, odată cu aderarea României la Uniunea Europeană, în anul 2007, practic toate formațiunile ce sunt angrenate în viața politică a României au contribuit prin eforturi substanțiale la acest succes, aceste eforturi având ecou și după ani, așa cum Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. o demonstrează.

La lucrările Congresului PDE din data de 10 decembrie 2014, au luat parte spre finalul ședinței, atât liderul grupului ALDE din Parlamentul European, Guy Verhofstaadt (grup partener tradițional al PDE-ului), care a salutat aderarea noastră la PDE, precum și Președintele Comisiei

Interviu cu av. Andi Grosaru

Europene, Jean-Claude Juncker, care a salutat, atât activitatea PDE-ului din Congres, cât și rezoluția adoptată de către delegați, aceasta fiind, citez, „un rezumat al convingerilor sale de bază”.

V.P. Cum a evoluat această opinie a europenilor despre RO.AS.IT. de la semnarea protocolului de colaborare cu PDE, în 2012 și până în prezent?

A.G. Nu ascund faptul că de la semnarea protocolului la care făceam referire anterior, asociația a fost monitorizată și a fost supusă la numeroase teste pe care le-a trecut cu brio. Unul dintre acestea fiind organizarea Conferinței Internaționale, intitulată sugestiv, *Minoritățile Naționale în strategia Europeană. Studiu de caz: Italienii din România*, care a avut loc în 5 noiembrie 2013, la Palatul Parlamentului. Conferința s-a desfășurat în parteneriat cu Institutul Democratic European și s-a bucurat de un real succes.

V.P. Ce așteptări are Partidul Democrat European de la Asociația Italienilor din România, la nivelul obiectivelor PDE?

A.G. În plan european, RO.AS.IT. abia s-a făcut cunoscută, urmând să-și modeleze strategiile și direcțiile de acțiune în funcție de cele ale PDE și, bineînțeles, de cerințele interne ale asociației. Partidul Democrat European apără drepturile minorităților, cărora le acordă o deosebită importanță în contextul unei Europe unite, al unei Europe a cetățenilor. Avem de la partenerii noștri europeni misiunea de a transmite mesajul lor în România și de a iniția proiecte care să-l concretizeze.

V.P. În numeroase rânduri, reprezentanții instituțiilor care susțin activitatea organizațiilor minorităților naționale recunoscute au considerat că proiectele „italienilor” reprezintă un model de urmat pentru celelalte etnii. Ce semnăle credeți că dă celorlalte minorități aderarea RO.AS.IT. la PDE?

A.G. Faptul că suntem reprezentați la acest nivel spune multe despre eforturile pe care le-am depus de-a lungul timpului și despre idealurile noastre. Dorim prin acest demers ca și celelalte organizații ale minorităților naționale să ne

urmeze, astfel ca România, un model recunoscut de conviețuire interetnică pentru țările componente ale U.E., să arate încă o dată că toleranța și armonia dintre naționalitățile conviețuitoare sunt atuuri forte cu care se mândrește.

V.P. În urma aderării, Asociația Italienilor din România a fost invitată să delege reprezentanți în comisii ale Partidului Democrat European și Institutului Tinerilor Democrați Europeni. În ce domenii credeți că și-ar putea aduce contribuția RO.AS.IT.?

A.G. Încă nu au fost formate grupurile de lucru ale PDE, dar cred că într-un viitor apropiat vom avea răspuns la această întrebare. Așa cum am spus, Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. este prima organizație a minorităților naționale acceptată ca membru asociat. Ne-am confruntat până acum cu probleme specifice și, cu siguranță, experiențele noastre pot ajuta Partidul Democrat European în mai multe domenii, precum cel cultural, social și chiar juridic.

V.P. Ce proiecte are în vedere RO.AS.IT. în colaborare cu PDE?

A.G. Ca membri ai acestui partid am stabilit, pentru anul 2015, o serie de manifestări, ce vor fi organizate în colaborare cu PDE. Urmează să le aducem la cunoștința opiniei publice în viitorul apropiat prin intermediul site-ului nostru www.roasit.ro, care este o sursă de informare în timp real, cu privire la activitățile pe care asociația le derulează. Deocamdată, multe dintre ele sunt în stadiu de proiect. Preconizăm implementarea unor proiecte interesante și utile comunității noastre, care să contribuie la conservarea și promovarea identității etnicilor italieni din România.

A consemnat Victor Partan

RO.AS.IT. prepara una serie di mani

Intervista con avv. Andi Grosaru

Victor Partan: Signor avvocato Andi Grosaru, cosa significa per l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. l'adesione al Partito Democratico Europeo?

Andi Grosaru: Comincio con l'augurare un anno migliore e pieno di soddisfazioni sia per i membri dell'associazione come per i soci e collaboratori, e non da ultimi i vostri lettori. L'Associazione degli Italiani di Romania ha iniziato una costruzione tanto faticosa quanto bella e piena di soddisfazioni. Nonostante l'anno scorso sia iniziato con un evento funesto, la scomparsa del fu Presidente Mircea Grosaru, che è stato deputato di questa etnia, e' finito con un riconoscimento importante a livello europeo. Gli sforzi spesi negli anni precedenti dal deputato Mircea

I partecipanti al Consiglio PDE hanno votato all'unanimità l'adesione alla Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. al Partito Democratico Europeo. Pertanto, a due anni dalla firma del protocollo di collaborazione tra le due parti, RO.AS.IT. è diventata membro a pieno titolo di una delle importanti forze politiche in Europa. L'avvocato Andi Grosaru, segretario generale dell'Associazione degli Italiani di Romania, è colui che ha portato avanti con successo le iniziative del deputato Mircea Grosaru nel 2012.

Grosaru sono stati coronati dal successo in due tappe importanti per la vita dell'associazione, il primo è quello del 2012, quando una delegazione del Partito Democratico Europeo formato dal Deputato italiano Luca Bader e dal Consiglio dei Presidenti di questa formazione, François Pauli, hanno firmato il 16 novembre, un protocollo che contiene sei principi di collaborazione tra la formazione europea e l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. Il secondo successo ottenuto è quello della fine del 2014, quando, il 10 dicembre, a Bruxelles, in occasione del Congresso PDE svoltosi nel Parlamento Europeo, s'è votato all'unanimità dei presenti, i cui delegati rappresentavano la maggioranza delle nazioni europee, l'adesione dell'Associazione a questo partito, membro del Parlamento Europeo. Quindi, l'Associazione degli Italiani di Romania –

RO.AS.IT. è diventato membro associato di questo partito. Questa adesione in pratica rappresenta un momento storico nella vita della comunità italiana di Romania e una «Prima» nella vita dell'organizzazione delle minoranze etniche di Romania (eccezione fatta per l'UDMR – Unione Democratica degli Ungheresi di Romania – che, dal 2007 è di già membro associato al PPE) siccome siamo l'unica organizzazione nel quadro del Gruppo Parlamentare delle Minoranze Nazionali che possa vantare questo statuto.

V.P. In occasione del Consiglio e del Congresso della fine dello scorso anno, lei ha avuto l'occasione di discutere con personaggi politici europei importanti, sia in veste ufficiale, che informale. Com'è vista la RO.AS.IT. in Europa?

A.G. Ci siamo preoccupati, prima di tutto, di portare avanti sia la missione che ci è stata assegnata dal passato presidente dell'associazione sia gli obblighi come cittadini che appartengono alla minoranza italiana di Romania e in particolare, quello che ci fa conoscere a tutti i livelli e a voce alta chi siamo, cosa facciamo e dove andiamo, rispettando gli altri e facendoci rispettare dagli altri. L'identità, la cultura, le usanze e le tradizioni della minoranza italiana di Romania devono essere protette e promosse fin ai più alti livelli perché siamo una minoranza unita e importante che ha molto da dire. Quel che ho capito dal voto di fiducia accordato dai delegati presenti al Consiglio e Congresso del PDE nel dicembre 2014 è che abbiamo un impegno importante, un posto guadagnato con impegno e parimenti rispettato che dobbiamo mantenere sempre con un lavoro sistematico e sforzi incisivi come fin'ora, quando siamo stati accolti nella grande famiglia europea. Dico queste cose poiché dal momento dell'adesione della Romania all'Unione Europea del 2007, praticamente tutte le formazioni che sono aggregate nella vita politica della Romania hanno contribuito con sforzi sostanziali su questo aspetto, sforzi che hanno un eco dopo anni, come dimostra l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT.

I lavori del Congresso PDE del 10 dicembre 2014 hanno preso parte alla fine della seduta, sia il capogruppo ALDE del Parlamento Europeo,

festazioni in collaborazione col PDE

Guy Verhofstaadt (gruppo partner tradizionale del PDE) che ha dato il benvenuto alla nostra adesione, sia il Presidente della Commissione Europea, Jean-Claude Juncker, che ha salutato sia l'attività del PDE, del Congresso, come la risoluzione adottata dai suoi delegati, definendola, cito, «un riassunto delle sue convinzioni di base».

V.P. Come e' evoluta questa visione di base degli europei sulla RO.AS.IT. dalla firma del protocollo di collaborazione col PDE, nel 2012, e poi fino ad oggi?

A.G. Non nascondo il fatto che dalla firma del protocollo a cui facevamo riferimento prima, l'associazione fu monitorizzata e fu sottoposta a numerose prove che ha superato brillantemente. Una di queste fu l'organizzazione della Conferenza Internazionale, intitolata suggestivamente, «Le minoranze nazionali nella strategia Europea. Caso di studio: gli Italiani di Romania», che ha avuto luogo il 5 novembre 2013, al Palazzo del Parlamento. La conferenza s'è sviluppata in collaborazione con l'Istituto Democratico Europeo e ha riscosso un vero successo.

V.P. Che aspettative ha il Partito Democratico Europeo dall'Associazione degli Italiani di Romania, a livello degli obiettivi del PDE?

A.G. Sul piano europeo, RO.AS.IT. s'è appena fatta conoscere, prevedendo di modellarsi le strategie e direttive di azione in funzione di quelle del PDE e, chiaramente, delle richieste interne dell'associazione. Il Partito Democratico Europeo difende i diritti delle minoranze, a cui assegna una grande importanza nel contesto di un'Europa unita, un'Europa dei cittadini. Abbiamo da parte dei nostri partner europei la missione di trasmettere il loro messaggio in Romania e d'iniziare dei progetti che si concretizzino.

V.P. In numerose occasioni, i rappresentanti delle istituzioni che sostengono l'attività delle organizzazioni delle minoranze nazionali riconosciute hanno considerato che i progetti «degli italiani» rappresentano un modello da seguire per le altre etnie. Quale segnale crede che sia alle altre minoranze l'adesione della RO.AS.IT. al PDE?

A.G. Il fatto di essere rappresentati a questo livello dice molto degli sforzi che abbiamo spesso da lungo tempo e dei nostri ideali. Desideriamo da questo sostegno che anche le altre organizzazioni delle minoranze nazionali facciano seguito, come la Romania, a un modello riconosciuto di convivenza interetnica per le nazioni che compongono la U.E., si mostra ancora una volta che la tolleranza e l'armonia tra le minoranze conviventi sono atout forti di cui essere fieri.

V.P. A seguito dell'adesione, l'Associazione degli Italiani di Romania e' stata invitata a delegare dei rappresentanti nelle commissioni del Partito Democratico Europeo e dell'Istituto dei Giovani Democratici Europei. In quali campi crede che possa essere portato il contributo della RO.AS.IT?

A.G. Ancora non sono stati formati i gruppi di lavoro del PDE, ma credo che in un prossimo futuro avremo una risposta a questo interrogativo. Così come ho detto, l'Associazione degli Italiani di Romania-RO.AS.IT. e' la prima organizzazione delle minoranze nazionali accettata come membro associato. Ci siamo confrontati fino ad ora con problemi specifici e sicuramente le nostre esperienze possono aiutare il Partito Democratico Europeo in molti campi, come quello culturale, sociale e anche giuridico.

V.P. Che progetti prevede la RO.AS.IT in collaborazione col PDE?

A.G. Come membri di questo partito abbiamo stabilito, per il 2015, una serie di manifestazioni, che saranno organizzate in collaborazione col PDE. Poi dobbiamo portarli a conoscenza dell'opinione pubblica in un futuro prossimo tramite il nostro sito www.roasit.ro, che e' una fonte d'informazione in tempo reale, sulle attività che l'associazione svolge. Per adesso, molte di queste sono allo stadio progettuale. Prevediamo alcuni progetti interessanti e utili, che contribuiranno a conservare e promuovere l'identità degli etnici italiani di Romania.

România și Bienala de la Veneția

Organizarea expoziției a început prin elaborarea unui statut de către o comisie specială, inspirată de atmosfera *Secession*, în mare vogă la München. A fost luată curajoasa decizie, de a fi invitați, pe lângă artiști cu o operă majoră, italieni și străini, și pictori și sculptori italieni aspiranți la notorietate. Fiecare artist putea participa cu cel mult două lucrări neexpuse anterior în Italia.

Bienala de artă de la Veneția este evenimentul cultural de excepție dedicat artelor contemporane globale, apărut încă din secolul XIX, și este deja notoriu. Actul său de naștere a fost Rezoluția Consiliului local venețian din 19 aprilie 1893, rezoluție care propunea înființarea bianuală a unei expoziții artistice naționale italiene, începând cu anul următor, pentru a da strălucire aniversării nunții de argint a Regelui Umberto și a Reginei Margherita de Savoia. Evenimentul a avut însă loc abia doi ani mai târziu, la 30 aprilie 1895. Ideea și realizarea acestuia s-a datorat în întregime efortului susținut al lui Riccardo Selvatico, primarul Veneției, care a insistat ca seratele cosmopolite ale artiștilor de la **Caffe Florian** să se transforme într-o prestigioasă expoziție internațională.

S-au format, din necesități practice, trei comisii: una pentru artiștii venețieni consacrați, o alta pentru promovarea numelor noi și una pentru presă.

Antonio Fradeletto, numit Secretar general al expoziției internaționale, a devenit una dintre cele mai influente figuri ale perioadei, implicându-se, în mod diplomatic, în selectarea artiștilor, instalarea expoziției, iar, mai târziu, în construcția pavilioanelor străine.

Pavilionul care a găzduit prima expoziție a fost construit sub presiunea timpului, în grădinile publice din Castello, fiind terminat totuși la timp pentru ceremonia de deschidere, care a avut loc în prezența Regelui și a Reginei de Savoia și, evident, cu participarea entuziastă a publicului venețian. Această primă *Expoziție Internațională de Artă de la Veneția* a numărat peste 200.000 de vizitatori.

Mai târziu, celebra manifestare culturală avea să fie numită *Bienala de la Veneția*, subliniind tocmai faptul că avea loc o dată la doi ani.

La prima sa ediție, Marele Premiu a fost atribuit italienilor: **Giovanni Segantini**, pentru lucrarea *Întoarcerea în satul natal* și **Francesco Paolo Michetti**, pentru pictura *Fiica lui Jorio*.

Dar lucrarea unanim apreciată prin referendumul final al expoziției a fost *Suprema Întâlnire* a lui **Giacomo Grosso**, care îl înfățișa pe Don Juan mort, înconjurat de cinci nuduri feminine. Această pictură a creat și un mic scandal. Dacă pentru comisie, contrastul puternic de culori ar fi putut estompa prezența picturilor din jur, pe managerii expoziției îi neliniștea, însă, subiectul picturii, care ar fi putut scandaliza publicul.

Mai mult, însuși cardinalul Veneției Giuseppe Sarto, cel ce va deveni Papa Pius X, a cerut ca lucrarea să nu fie prezentată. Primarul a invocat decizia Comisiei, iar lucrarea a participat la expoziție, fiind totuși expusă într-o cameră separată. Presa clericală a anunțat scandalul, iar presa italiană și străină l-au comentat, alimentând curiozitatea publicului.

La încheierea expoziției, premiul atribuit de opinia publică a revenit picturii lui Grosso, fapt care a amplificat polemica. Din nefericire, pictura a dispărut într-un incendiu, în timp ce traversa oceanul către Statele Unite.

În 1897, noul primar Filippo Grimani, care l-a înlocuit pe Riccardo Selvatico ca președinte al Bienalei, împreună cu Fundația Galeria de Artă Modernă din Veneția au optat pentru achiziționarea unor lucrări de artă în beneficiul Galeriei Naționale și au înființat un premiu al criticii, cu intenția de a întări promovarea evenimentului. Pe de altă parte, acest premiu a stimulat producția de articole și recenzii, îmbunătățind astfel calitatea criticii italiene de artă din acea perioadă și devenind o piatră de hotar în istoria criticii contemporane de artă.

Atenția comisiei s-a îndreptat către relațiile privilegiate cu arta *Secession* și a atras mai mult atenția asupra artei germane, promovându-i

artiști. Astfel, încă în 1899 a fost prezentat tabloul *Judith II* al lui **Gustav Klimt**. În același timp, Bienala a permis selectarea câtorva artiști italieni, cum ar fi *Michetti* și *Sartorio*, oferindu-le posibilitatea de a expune în săli dedicate lor și inaugurând astfel o nouă formulă, cea a expoziției personale.

La primele ediții ale expoziției, arta românească a fost absentă. Participarea artiștilor români la Bienala de arta de la Veneția debutează în 1924, când **Constantin Brâncuși** expune, în cadrul secțiunii românești, sculptura *Cap de Copil*, în două versiuni: bronz și piatră. La aceeași ediție, România a fost reprezentată și de sculptorul **Dimitrie Paciurea**. **Cornel Virgil Medrea** va expune în anii 1928, 1938, 1956 și 1958, dar și alți artiști consacrați vor expune la Bienală, construind subiecte și personaje istorice, emblematice pentru România modernă. Traseul evolutiv, stilistic și tematic al acestor artiști români de marcă reflectă inevitabil perioada istorică de formare și consolidare a statului național român, după Revoluția de la 1848. Era imaginea artei naționale, care structura o fațetă mai puțin cunoscută a identității românești în plan internațional.

În 1924, România ocupa două săli în Pavilionul Central al expoziției, alături de SUA și Japonia, toate trei având statutul de țări invitate, dar fără pavilion propriu.

În 1954, **Constantin Lucaci** expune la Bienala de la Veneția o sculptură de artă cinetică în inox șlefuit, iar în 1956, maestrul **Corneliu Baba** prezintă două tablouri. Mai târziu, pictorul **Ion Bitzan** reprezintă și el România, în anii 1964 și 1997.

Începând cu 2009, s-a vorbit și în termeni mai puțin favorabili despre acest mare eveniment al artelor vizuale contemporane, Bienala de la Veneția

Grosso Giacomo,
Supremo Convegno, 1905

fiind acuzată de spirit mercantil-simbiotic. S-a pus la îndoială chiar și calitatea unor lucrări expuse, precum și caracterul politizant al expoziției, caracter ce se manifesta în zona unor anumite pavilioane naționale.

La cea de a 56-a ediție a Expoziției Internaționale de Artă de la Veneția 2015, Pavilionul României va prezenta proiectul *Darwin's Room* al lui **Adrian Ghenie**, curator Mihai Pop.

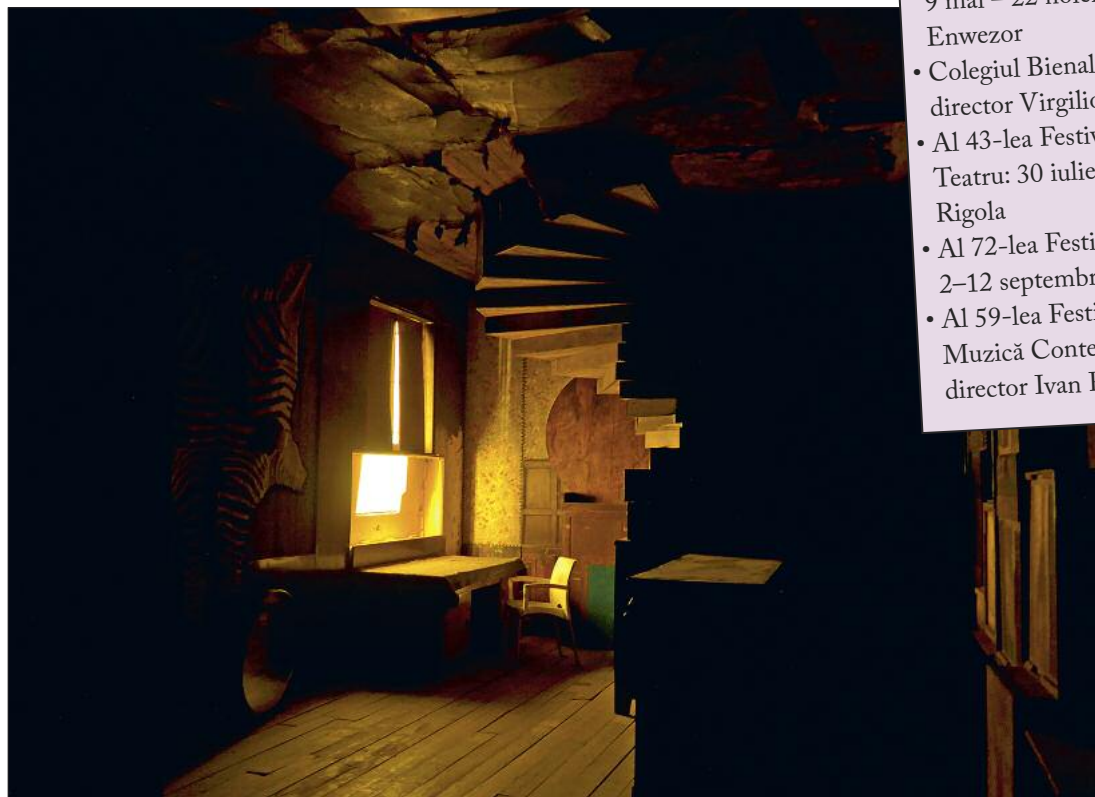
Astfel, pentru prima dată în ultimii zece ani, în Pavilionul României își va face loc o expoziție personală, în Giardini della Biennale.

Dacă anticicii spuneau *Vedi Napoli e poi muori*, noi am putea adăuga îndemnul *și între timp trăiește încântarea venețiană*.

Adrian Chișiu

Calendarul evenimentelor Bienalei pentru anul curent:

- Al 6-lea Carnaval internațional pentru copii: 7-17 februarie
- A 56-a Expoziție Internațională de Artă: 9 mai – 22 noiembrie; curator Okwui Enwezor
- Colegiul Bienalei - Dans: 25-28 iunie; director Virgilio Sieni
- Al 43-lea Festival Internațional de Teatru: 30 iulie – 9 august; director Alex Rigola
- Al 72-lea Festival Internațional de Film: 2-12 septembrie; director A. Barbera
- Al 59-lea Festival Internațional de Muzică Contemporană: 2-11 octombrie; director Ivan Fedele

Adrian Ghenie,
Darwin's Room

La Romania alla Biennale di Venezia

La Biennale d'Arte di Venezia è un evento culturale eccezionale dedicato all'arte contemporanea globale, che esiste fin dal XIX secolo, ed è già famosa. Il suo atto di nascita è stata la risoluzione del Consiglio locale veneziano del 19 Aprile 1893, risoluzione che proponeva l'istituzione biennale di un'esposizione d'arte italiana, a partire dall'anno successivo, per dare lustro all'anniversario delle nozze d'argento del Re Umberto e della regina Margherita di Savoia. L'evento ha avuto luogo soltanto due anni dopo, il 30 Aprile 1895. L'idea e la sua realizzazione sono dovuti interamente allo sforzo sostenuto da Riccardo Selvatico, il sindaco di Venezia, che ha insistito sul fatto che le serate cosmopolite degli artisti del **Caffè Florian** si trasformassero in una prestigiosa mostra internazionale.

L'organizzazione della mostra è iniziata con l'elaborare uno statuto da parte di una commissione speciale, ispirata dall'atmosfera *Secessione* in voga a Monaco di Baviera. È stata presa una decisione coraggiosa, di invitare, oltre ad artisti con una grande opera d'arte, italiani e stranieri, anche pittori e scultori aspiranti alla notorietà. Ogni artista poteva partecipare con non più di due opere, non ancora esposte in Italia.

Sono stati formati, per esigenze pratiche, tre comitati: uno per gli artisti veneziani noti, un altro per promuovere nuovi nomi e uno per la stampa.

Antonio Fradeletto, nominato Segretario Generale della mostra internazionale, è diventato una delle figure più influenti dell'epoca, impegnandosi in modo diplomatico, alla selezione degli

artisti, all'installazione della mostra, e più tardi, nella costruzione dei padiglioni stranieri.

Il padiglione che ha ospitato la prima esposizione è stato costruito sotto la pressione del tempo, nei giardini pubblici del Castello, per essere finito giusto in tempo per la cerimonia di apertura, che si è svolta alla presenza del Re e della Regina di Savoia, e con la partecipazione ovviamente entusiasta del pubblico veneziano.

Questa prima *Esposizione Internazionale d'Arte* di Venezia ha contato oltre 200.000 visitatori. Più tardi, il famoso evento culturale sarebbe stato chiamato la *Biennale di Venezia*, sottolineando appunto il fatto di svolgersi ogni due anni.

Alla sua prima edizione è stato assegnato il Gran Premio a italiani: **Giovanni Segantini** per il lavoro *Tornando al villaggio natale* e **Francesco Paolo Michetti**, per il quadro *La Figlia di Jorio*.

Ma il lavoro unanimemente lodato dal referendum finale della mostra fu *Supremo Convegno* di **Giacomo Grosso**, che mostra Don Juan morto, circondato da cinque nudi femminili. Questo quadro ha creato un piccolo scandalo. Se per il comitato, il forte contrasto dei colori avrebbe potuto offuscare la presenza dei dipinti attorno, i gestori della mostra erano inquietati dal soggetto della pittura, che avrebbe potuto scandalizzare il pubblico.

Inoltre, il cardinale stesso di Venezia Giuseppe Sarto, che sarebbe diventato Papa Pio X, ha chiesto che il lavoro non venisse esposto. Il sindaco ha citato la decisione alla Commissione, ma il lavoro ha partecipato alla mostra, tenuto

ancora esposto in una stanza separata. La stampa clericale ha annunciato uno scandalo, e la stampa italiana ed estera hanno commentato, alimentando la curiosità del pubblico.

Al termine della manifestazione, il premio assegnato dall'opinione pubblica è stato attribuito al quadro di Grosso, fatto che ha amplificato la polemica. Purtroppo, il dipinto è scomparso in un incendio mentre attraversava l'oceano verso gli Stati Uniti.

Nel 1897, il nuovo sindaco Filippo Grimani, che ha sostituito Riccardo Selvatico come presidente della Biennale, insieme alla Fondazione Galleria d'Arte Moderna di Venezia, ha optato per l'acquisto di alcune opere d'arte a beneficio della Galleria Nazionale e ha istituito un premio della critica, con l'intento di rafforzare la promozione dell'evento. D'altra parte, questo premio ha stimolato la produzione di articoli e recensioni, migliorando quindi la qualità dei critici d'arte italiani del tempo ed è diventato una pietra miliare nella storia della critica d'arte contemporanea.

L'attenzione della Commissione si è rivolta a un rapporto privilegiato con l'arte Secessione e ha attirato ancor più l'attenzione sull'arte tedesca, promuovendone gli artisti. Così, anche nel 1899 è stato presentato il quadro di **Gustav Klimt**, *Giuditta II*. Allo stesso tempo, la Biennale ha permesso la selezione di numerosi artisti italiani, come **Michetti** e **Sartorio**, dando loro l'opportunità di esporre in sale a loro dedicate e inaugurando così una nuova formula, la mostra personale.

Alle prime edizioni della mostra, l'arte romena era assente. La partecipazione di artisti romeni presso la Biennale d'arte di Venezia comincia nel 1924, quando **Constantin Brancusi** espone, nella sezione romena, la scultura *Testa di bambino*, in due versioni: in bronzo e in pietra. Nella stessa edizione, la Romania è stata rappresentata dallo scultore **Dimitrie Paciurea**. **Cornel Virgil Medrea** esporrà nel 1928, 1938, 1956 e 1958 e altri artisti noti esporranno alla Biennale, realizzando soggetti e personaggi storici emblematici della Romania moderna. Il percorso evolutivo, stilistico e tematico di questi artisti romeni rimarchevoli riflette inevitabilmente il periodo storico della formazione e del consolidamento dello stato nazionale romeno, dopo la rivoluzione del 1848. Era l'immagine artistica nazionale, che strutturava una sfaccettatura poco nota dell'identità romena a livello internazionale.

Nel 1924, la Romania occupa due stanze nel Padiglione Centrale della mostra, insieme agli Stati Uniti e al Giappone, tutti e tre invitati con lo status di paese ospite, ma senza il proprio padiglione.

Nel 1954, **Constantin Lucaci** espone alla Biennale di Venezia scultura d'arte cinetica in

Constantin Brancusi,
Testa di bambino

Constantin Lucaci,
scultura in acciaio inox lucido

acciaio inox lucido, e nel 1956, il maestro **Corneliu Baba** ha due dipinti. Più tardi, il pittore **Ion Bitzan** rappresenta anch'egli la Romania, negli anni 1964 e 1997.

A iniziare dal 2009, s'è parlato in termini meno favorevoli di questo grande evento di arte visuale contemporanea, accusando la Biennale di Venezia di spirito mercantile-simbiotico. S'è anche messa in discussione la qualità delle opere esposte, come la natura politicizzata della mostra, carattere che si manifesta nella zona di alcuni padiglioni nazionali.

Alla 56ma edizione della Mostra Internazionale d'Arte di Venezia 2015 il Padiglione Romeno presenterà *Darwin's Room* di **Adrian Ghenie**, curatore **Mihai Pop**.

Inoltre, per la prima volta negli ultimi dieci anni, nel Padiglione Romeno avrà luogo una mostra personale, nei Giardini della Biennale.

Se gli antichi dicevano *Vedi Napoli e poi muori*, potremmo aggiungere l'esortazione *e nel frattempo vive l'incanto veneziano*.

Traduzione Gregorio Pulcher

- Il calendario degli eventi della Biennale per l'anno in corso:**
- Il 6° Carnevale internazionale del bambino: 07-17 febbraio
 - La 56° Esposizione Internazionale d'Arte: 9 maggio - 22 novembre; curatore Okwui Enwezor
 - Collegio Biennale - Danza: 25-28 giugno; direttore Virgilio Siena
 - Il 43° Festival Internazionale di Teatro: 30 luglio - 9 agosto; regista Alex Rigola
 - Il 72° Festival Internazionale del Cinema: 2-12 settembre; direttore A. Barbera
 - Il 59° Festival Internazionale di Musica Contemporanea: 02-11 ottobre; direttore Ivan Fedele

Lumea-ntreagă e o scenă...

Interviu cu Jean Cazaban, critic și istoric de teatru

Intervista con Jean Cazaban, critico e storico di teatro

Il mondo intero e' un palcoscenico...

Cu ocazia inaugurării Centrului cultural *Casa d'Italia*, am avut plăcerea să stăm de vorbă cu Jean Cazaban, cunoscut critic și istoric de teatru, care ne-a împărtășit legăturile sale cu Italia și, mai ales, ne-a vorbit despre influența și prezența teatrului italian, a scenografilor, regizorilor și actorilor italieni, în mișcarea teatrală românească.

Con l'inaugurazione del Centro Culturale *Casa d'Italia*, ho avuto il piacere di parlare con Jean Cazaban, noto critico e storico di teatro, che ha condiviso con noi i suoi legami con l'Italia e, in particolare, ci ha parlato dell'influenza e della presenza del teatro italiano, degli scenografi, registi e attori italiani, nel movimento culturale teatrale romeno.

Olimpia Coroamă: Te numești Jean Cazaban, precum strămoșul tău Jean Cazaban din Carcassonne înnobilit, prin decret semnat de Charles d'Hozier, consilier al regelui Franței, în 10 octombrie 1697, la Paris.

Jean Cazaban: Ai dreptate, este strămoșul meu îndepărtat, al cărui urmaș, François Cazaban, născut în 1810, tot la Carcassonne, este trimis la Iași într-o misiune diplomatică, în timpul domniei lui Grigore Ghica. Fiul lui, Jules, se căsătorește cu Ida Ademollo, fiica lui Luigi Ademollo din Florența, venit în Moldova la mijlocul secolului XIX. Fiul lor, Ludovic, este bunicul meu.

O.C.: Ești, deci, prin străbunica ta, Ida Ademollo, descendent al celui alt Luigi Ademollo născut la Milano în anul 1764 și mort la Florența în 1838, pictor cunoscut prin frescele sale academice care pot fi văzute și azi la Palazzo Pitti din Florența.

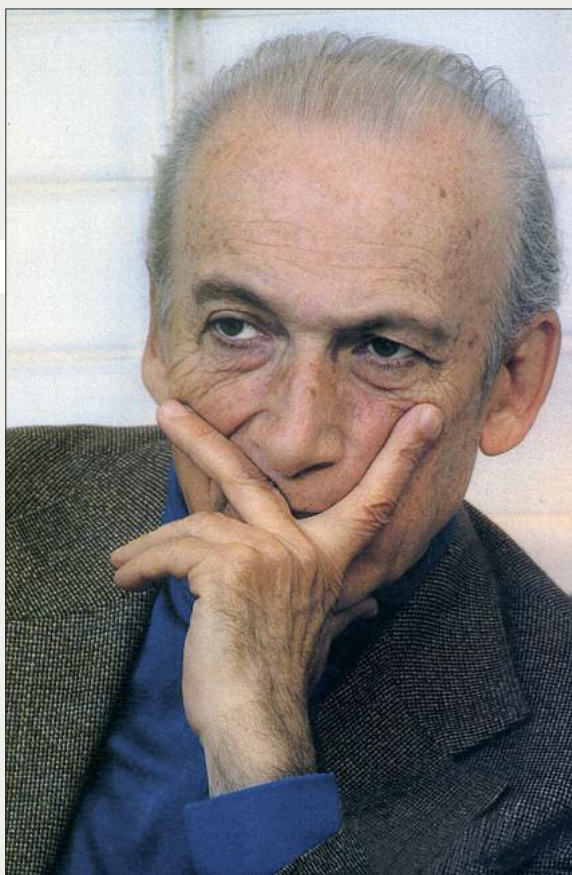
J.C.: Este adevărat. Vezi, dacă Cazabanii au transmis suflul științific, tehnic, strămoșii Ademollo l-au transmis pe cel artistic. Și, mă gândesc, în sensul acesta, atât la Luigi Ademollo, om de teatru și regizor de operă care, la Iași, a editat revista „Il Fulmine” (Fulgerul) în care prezenta subiecte de opere italiene, cât, mai ales, la cele trei surori ale străbunicii mele, Eugenia, Clotilda și Adela, toate trei actrițe. Eugenia se căsătorește cu actorul Alexandru P. Marinescu, iar fiica lor, Nora Marinescu, care debutează la vârsta de patru ani, va avea o carieră strălucită. Sora Eugeniei, Clotilda, societară de frunte a Teatrului din Craiova, joacă pe scena acestuia alături de Aristizza Romanescu, Ioan Vlădiceanu, Teodorini și alții. Cea din urmă soră, tot actriță, Adela, devine soția actorului Teodor Popescu cu care a avut un fiu, tot actor, Achile Popescu, mort în floarea vârstei, prin 1912. M-am referit la cele trei surori actrițe ale străbunicii mele pentru că, în acea vreme, se întâlneau destul de rar femei care să aibă această meserie.

O.C.: Să înțeleg că dragostea pentru teatru ți s-a transmis de la ramura Ademollo a familiei tale?

J.C.: Probabil. La vârsta de cinci ani, când am mers prima oară la teatru, la un moment dat s-a stins lumina în sală. Spectacolul a continuat la lumina lumânărilor. M-a impresionat profund. Și acum îmi aduc aminte lucrul acesta.

O.C.: Și totuși de ce critic, de ce istoric de teatru și nu actor ca, de exemplu, Jules Cazaban?

J.C.: M-a atras teatrul în totalitatea lui, nu numai jocul actorilor. M-a atras spectacolul în toată complexitatea sa, artistică dar și tehnică. Și pentru că a venit vorba de spectacol și pentru că am vorbit de ramura italiană a familiei mele, aș

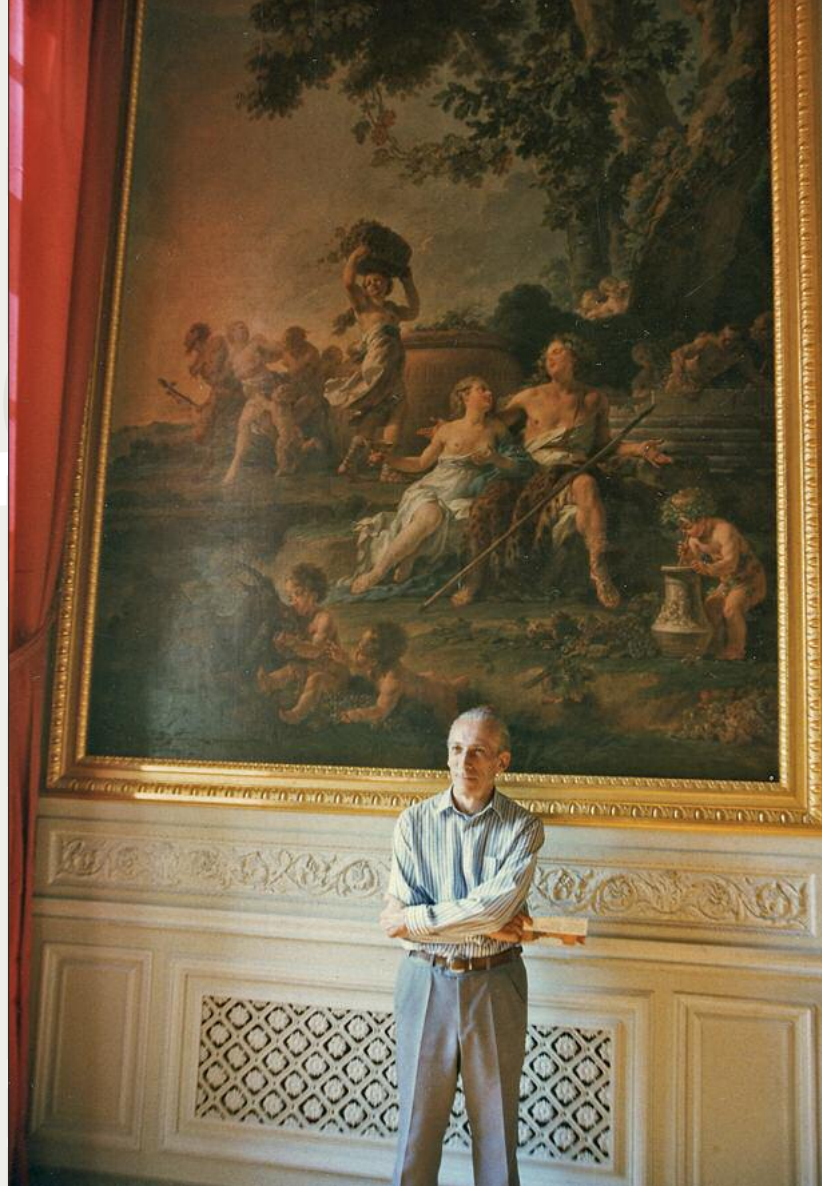

Olimpia Coroama: Ti chiami Jean Cazaban, come il tuo antenato Jean Cazaban di Carcassonne, titolato con decreto firmato da Charles d'Hozier, consigliere del re di Francia, il 10 ottobre 1697, a Parigi.

Jean Cazaban: Hai ragione, e' un mio lontano antenato, il cui discendente, François Cazaban, nato nel 1810, sempre a Carcassonne, viene inviato a Iași per una missione diplomatica, durante il regno di Grigore Ghica. Suo figlio, Jules, ha sposato Ida Ademollo, figlia di Luigi Ademollo di Firenze, venuto in Moldavia nella meta' del XIX secolo. Il loro figlio, Ludovic, e' mio nonno.

O.C.: Tu sei, quindi, da parte di tua nonna, Ida Ademollo, discendente dell'altro Luigi Ademollo nato a Milano nel 1764 e morto a Firenze nel 1838, pittore noto per i suoi affreschi accademici che possono essere visti ancor oggi a Palazzo Pitti a Firenze.

J.C.: E' vero. Vedi, se i Cazaban hanno trasmesso l'afflato scientifico, tecnico, gli antenati Ademollo hanno trasmesso quello artistico. E, in questo senso, penso sia a Luigi Ademollo, uomo di teatro e regista d'opera che, a Iași, ha pubblicato la rivista «Il Fulmine» in cui presentava soggetti di opere italiane, come, soprattutto alle tre sorelle di mia bisnonna, Eugenia, Clotilda e Adela, tutte le tre attrici. Eugenia sposa l'attore Alexandru P. Marinescu e la loro figlia, Nora Marinescu, che debutta all'età di quattro anni, avră una brillante carriera. La sorella di Eugenia, Clotilda, tra piu'

aminti că întreg secolul XIX este predominat de italienii care lucrau în teatru nu ca actori, ci ca meșteri care făceau decorurile și le pictau, care erau deci scenografi. Primii au venit la Iași, și așa aminti aici pe Nicolò Livaditti, pictor care a realizat în anul 1834 elementele de decor, costumele și cortina pentru piesa „Serbarea păstorilor români” de Gheorghe Asachi, spectacol care s-a desfășurat în casa boierului Tolpan. Apoi, la București, Gaetano Labo (1828–1889) care, după Milano, Veneția și Barcelona, vine la Teatrul Național și acoperă aproape tot repertoriul cu piese românești: „Despot Vodă”, „Fântâna Blanduziei”, „Ovidiu”, „Răzvan și Vidra” etc. Vrea chiar să se „naturalizeze” spre sfârșitul vieții; de altfel, moare la București. Din nou la Iași, la Teatrul Național, vine Gaetano Fredas, în două perioade 1873–1875 și 1885–1889. Nu precupește niciun efort și nicio cheltuială pentru realizarea decorurilor și costumelor care sunt dintre „cele mai moderne”. După ce fusese la Milano, în anul 1889, vine la Teatrul Național din București Romeo Girolamo și rămâne până în anul 1905. Din șirul lung de spectacole pe care le crează așa aminti: „Doamna Chiajna”, „Despot Vodă”, „Visul unei nopți de vară”, „Hamlet”, „Macbeth”, „Nunta lui Figaro”. În sfârșit, așa mai menționa numele lui

importanti soci della compagnia di Teatro di Craiova, recita sul palco a fianco di Aristizza Romanescu, Ioan Vlădiceanu, Teodorini e altri.

Quest’ultima sorella, anche lei attrice, Adela, diventa la moglie dell’attore Teodor Popescu con il quale ha avuto un figlio, anche lui un attore, Achile Popescu, morto nel fiore degli anni, nel 1912. Ho fatto riferimento alle tre attrici sorelle di mia bisnonna perché, a quel tempo, raramente s’incontravano donne che facessero quest’attività’.

O.C.: Devo capire che il tuo amore per il teatro ti è stato trasmesso dal ramo Ademollo della tua famiglia?

J.C.: Probabilmente. All’età di cinque anni, quando sono andato a teatro per la prima volta, a un certo momento hanno spento le luci in sala. Lo spettacolo è continuato a lume di candela. Sono rimasto profondamente colpito. Ancor’oggi mi ricordo di questo fatto.

O.C.: E tuttavia perché critico, perché storico di teatro e non attore come, per esempio, Jules Cazaban?

J.C.: Sono stato attratto dal teatro nella sua interezza, non solo dalla recitazione degli attori. M’ha attratto lo spettacolo in tutta la sua complessità, artistica e tecnica. E siccome abbiamo parlato di spettacolo e ho parlato del ramo italiano della mia famiglia, vorrei ricordare che tutto il XIX secolo è dominato dagli italiani che hanno lavorato in teatro non come attori ma come gli artigiani che hanno fatto le decorazioni e i dipinti, che erano quindi anche scenografi. I primi sono venuti a Iași, e vorrei citare qui Nicolò Livaditti, pittore che nel 1834 ha fatto le decorazioni, i costumi e il sipario per la piece «La festa dei pastori romeni» di Gheorghe Asachi, spettacolo che è andato in scena nella casa del boiardo Tolpan. Poi, a Bucarest, Gaetano Labo (1828–1889) il quale, dopo Milano, Venezia e Barcellona, viene al Teatro Nazionale e ricopre quasi tutto il repertorio con pezzi romeni: «Despot Vodă», «Fântâna Blanduziei», «Ovidiu», «Răzvan și Vidra» ecc. Vuole addirittura «naturalizzarsi» verso la fine della vita; quindi, muore a Bucarest. Di nuovo a Iași, al Teatro Nazionale, viene Gaetano Fredas in due periodi 1873–1875 e 1885–1889. Non risparmia alcuno sforzo e nessun soldo per realizzare le scene e i costumi che sono tra i «più moderni». Dopo essere stato a Milano, nel 1889, Romeo Girolamo arriva al Teatro Nazionale di Bucarest dove rimane fino al 1905. Della lunga serie di spettacoli che crea vorrei ricordare: «Doamna Chiajna», «Despot Vodă», «Sogno di una notte di mezza estate», «Amleto», «Macbeth», «Le nozze di Figaro». Vorrei infine ricordare il nome di Giuseppe Vescovi, che viene prima nel 1890 a Bucarest, e poi,

Iosif Vescovi care vine, mai întâi în anul 1890 la București apoi, între 1908–1945 la Craiova unde, de altfel, moare în anul 1946. A creat decoruri și picturi pentru 100 de piese; de o vitalitate deosebită, reușește să lucreze până la vârsta de 80 de ani.

O.C.: Este foarte interesant și inedit faptul că atâția scenografi italieni și-au desfășurat activitatea în România. Dar este, oare, singurul domeniu în care au activat italienii, la noi în țară?

J.C.: Nici vorbă. Actori italieni de prestigiu vin în turneu în România, încă din secolul XIX. Așa de exemplu, Adelaide Ristori (1822–1906), tragediană de valoare europeană, vine la București unde interpretează roluri remarcabile: Medeea, Maria Stuart, Fedra ș.a. Se remarcă printr-o expresivitate deosebită, printr-o mimică extraordinară și o frumusețe statuară a atitudinilor. În iunie 1875, vine Giacinta Pezzana-Gualtieri, apoi în martie 1880, tot la București, vine Tomasso Salvini care interpretează Hamlet, iar în ianuarie-februarie 1889, Ernesto Rossi. El interpretează mai multe roluri la București și Iași: Hamlet, Richard al III-lea, Othello, Regele Lear etc. Studenții de la Conservator vin să-l vadă în cabină și Rossi îi încurajează: „Nu vă pierdeți curajul, căci starea aceasta de decadență e pretutindeni: pe de o parte, talentele sunt înăbușite; pe de alta, sunt tineri care se dedică acestei arte, muncesc cu prea puțină seriozitate. Nu e suficient talentul, fără o cultură bogată, nu veți putea ajunge niciodată idealul artei”. Aș mai aminti, în încheiere, pe Eleonora Duse și Ernesto Zacconi, veniți amândoi în anul 1907, pe Alfredo de Sanctis, pe Ernesto Novelli, considerat cel mai mare actor italian din acea vreme, pe surorile Emma și Irma Gramatica.

O.C.: O listă impresionantă de actori italieni care au jucat în România într-o perioadă în care teatrul românesc cunoaște o tot mai mare dezvoltare. Au colaborat, îmi imaginez, cu actorii români?

J.C.: Desigur. Au colaborat și, așa cum au făcut-o și scenografi, i-au influențat mult. Ceea ce este însă cel mai important este faptul că au contribuit la cunoașterea teatrului italian. Am putea sublinia lucrul acesta gândindu-ne numai la actorul și directorul de companie Ion Iancovescu care, după un bogat repertoriu francez, devine un promotor al repertoriului italian: Luigi Bonnelly, Aldo Benedetti, Gerardo Gerardi, Peppino de Filippo, Pirandello, Eduardo de Filippo.

O.C.: Ai vorbit de scenografi, de actori, de influența lor asupra teatrului românesc în general. De regizori nu ai pomenit însă nimic. Ei nu s-au manifestat deloc în viața teatrală românească?

negli anni 1908–1945 a Craiova dove, infatti, muore nel 1946. Ha creato dipinti e decorazione per 100 spettacoli; una vitalità particolare, riesce a lavorare fino all'età di 80 anni.

O.C.: E' molto interessante e inedito che così tanti scenografi italiani abbiano svolto il loro lavoro in Romania. Ma e' l'unico settore in cui gli italiani hanno lavorato nel nostro paese?

J.C.: Assolutamente no. Attori italiani prestigiosi vengono in Romania fin dal XIX secolo. Così, per esempio, Adelaide Ristori (1822–1906), attrice tragica di valore europeo, viene a Bucarest dove interpreta parti eccezionali: Medea, Maria Stuart, Fedra ecc. Si caratterizza per una particolare espressività, tramite una mimica straordinaria e una bellezza statuarica nell'atteggiamento. Nel giugno 1875 viene Giacinta Pezzana-Gualtieri, poi nel marzo 1880, sempre a Bucarest, viene Tomasso Salvini che interpreta Amleto, e in gennaio-febbraio 1889, Ernesto Rossi. Egli interpreta diversi ruoli a Bucarest e Iași: Amleto, Riccardo III, Otello, Re Lear ecc. Gli studenti del Conservatorio vengono a trovarlo nel camerino e Rossi li incoraggia: «Non perdetevi il coraggio, perché questo stato di degrado si trova ovunque: da un lato, i talenti sono soffocati; dall'altro, ci sono giovani che si dedicano a questa arte, che lavorano con poca serietà. Non basta il talento, senza una cultura ricca, non si potrà mai raggiungere l'ideale dell'arte». Voglio citare, in conclusione, Eleonora Duse e Ernesto Zacconi, venuti entrambi nel 1907, e Alfredo de Sanctis, e poi Ernesto Novelli considerato il più grande attore italiano del tempo, le sorelle Emma e Irma Gramatica.

O.C.: Un elenco impressionante di attori italiani che hanno recitato in Romania in un momento in cui il teatro romeno sta vivendo uno sviluppo crescente. Hanno lavorato, immagino, con gli attori romeni?

J.C.: Certo. Hanno collaborato, e come hanno fatto anche gli scenografi, li hanno fortemente influenzati. Ma ciò che è più importante è che hanno contribuito alla conoscenza del teatro italiano. Potremmo sottolineare questa cosa pensando già solo all'attore e direttore della compagnia Ion Iancovescu che, dopo un ricco repertorio francese, diventa promotore del repertorio italiano: Luigi Bonnelly, Aldo Benedetti, Gerardo Gerardi, Peppino de Filippo, Pirandello, Eduardo de Filippo.

O.C.: Tu hai parlato di scenografi, di attori, della loro influenza sul teatro romeno in generale. Dei registi non hai ancora detto nulla. Non li si sono visti affatto nella vita del teatro romeno?

J.C.: Au fost prezenți dar, în mai mică măsură. L-aș aminti numai pe Fernando de Cruciatti care a stat în România vreo zece ani, între 1939-1949. Fusesse în Italia reprezentant al teatrului de avangardă și a venit la noi sub directoratul lui Camil Petrescu. A pus în scenă piese din repertoriul italian, dar și din cel românesc și străin: Goldoni, Pirandello, Al. Kirițescu, Shakespeare, Gorki ș.a. Alături de el au lucrat cei mai mari actori români ai epocii cum ar fi, de exemplu, Aura Buzescu.

O.C.: Cred că ai putea povesti zile întregi despre aceste lucruri. Din păcate, spațiul nu ne permite

J.C.: Erano presenti, ma in misura minore. Vorrei citare solo Fernando de Cruciatti che e' rimasto in Romania per circa dieci anni, dal 1939 al 1949. Era stato in Italia rappresentante del teatro d'avanguardia ed e' venuto da noi sotto la direzione di Camil Petrescu. Ha messo in scena pezzi del repertorio italiano, ma anche di quello romeno e straniero: Goldoni, Pirandello, Al. Kirițescu, Shakespeare, Gorki ecc. Accanto a lui hanno lavorato i piu' grandi attori romeni del tempo, come, per esempio, Aura Buzescu.

O.C.: Penso che potresti parlare di queste cose per giorni. Sfortunatamente, lo spazio non ci

Charles d'Hozier, consilier al Regelui, eliberează în 10 octombrie 1697 lui Jean Cazaban, negustor din Carcassonne, un brevet (după plata taxelor legale), fiind înscris în Armorialul General al Franței

o abordare mai amănunțită. Aș vrea, totuși, să te întreb dacă mai este ceva despre care crezi că ar fi obligatoriu să ne vorbești, ceva care, ca tot ceea ce ne-ai spus până acum, să fie legat de Italia sau de italieni.

J.C.: Sigur nu putem încheia discuția noastră fără a aminti de Ion Sava (1900–1947). Debutează la Iași, ca asistent de regie în stagiunea 1931–1932, iar în anul 1938 vine la București unde realizează puneri în scenă remarcabile cu piese din repertoriul italian cum ar fi „Șase personaje în căutarea unui autor” de Pirandello, în anul 1939. În anul 1930 se căsătorește cu Lidia, italiancă născută în zona Veneția și stabilită ulterior cu părinții în România. În anii 1939 și 1942, Ion Sava face două călătorii în Italia. Se întâlnește aici cu Giulio Bragaglia și este de acord cu acesta când consideră ca o obligație creatoare a regizorului de teatru aceea de „a urmări acțiunea, a o detalia, a varia locurile, a îmbogăți efectele, a multiplica peripecțiile spre a te juca cu contrastele”. Vizitează Roma, Florența, Milano, Veneția, Napoli, Pisa, insula Capri; vizitează muzee, monumente istorice. Vizitând Colosseum-ul, îi vine ideea *Teatrului Rotund*, adică a teatrului în care publicul ar fi fost înconjurat de spectacol, cercul fiind pentru Sava „figura geometrică a sociabilității”. Aici, la Colosseum, aflându-se în mijlocul arenei, a avut o viziune grandioasă care l-a influențat profund: „În imaginație treptele s-au repopulat, dar nu de public, ci de personajele unui spectacol fantastic”. Închipuirea lui Sava „monta” de jur împrejur, la Colosseum, piese de Eschil, Aristofan, Shakespeare: „În mijlocul arenei, acolo unde obiceiul e să stea actorul, stăteam eu, spectatorul, privind desfășurarea circulară a spectacolului fantastic. Mi-am dat pe loc seama de schimbările pozițiilor actor-spectator. Îmi roteam doar capul de la stânga la dreapta și cuprindeam toată priveliștea care mă cuprindea la rândul ei și mă încercuia”. Așa s-a născut planul *Teatrului Rotund* despre care Sava va discuta, în 1942, cu prilejul celei de a doua călătorii în Italia, cu regizorul Bragaglia și constructorul Valenti. În decembrie 1944, proiectul va fi brevetat în țară, la Ministerul Economiei Naționale, dar, ca atâtea altele, nu se va realiza.

O.C.: Din păcate. Și, tot din păcate, trebuie să ne oprim aici, nu înainte însă de a-ți adresa rugămintea de a veni din nou în „casa” noastră pentru a ne mai spune astfel de lucruri interesante.

J.C.: Cu plăcere, și știu chiar despre ce vom vorbi: despre *Commedia dell'Arte*.

permette un approccio piu' approfondito. Desidero, tuttavia, chiederti se ci sia qualcosa di cui pensi che sia obbligatorio parlarti, cosa che, come tutto quello che ci hai detto finora, sia legato all'Italia o agli italiani.

J.C.: Naturalmente non possiamo concludere la nostra discussione senza menzionare Ion Sava (1900–1947). Debutta a Iași, come assistente alla regia nella stagione 1931–1932, e nel 1938 viene a Bucarest dove realizza messe in scena notevoli con pezzi del repertorio italiano come «Sei personaggi in cerca d'autore» di Pirandello, nel 1939.

Nel 1930 sposo' Lidia, italiana nata vicino a Venezia e successivamente stabilitasi con i genitori in Romania. Nel 1939 e nel 1942, Ion Sava fa due viaggi in Italia. Si incontra qui con Giulio Bragaglia e concorda con lui quando considera come un obbligo creativo del regista teatrale di «seguire l'azione, dettagliarla, cambiare i posti, arricchire gli effetti, moltiplicare le peripezie al fine di giocare coi contrasti». Visita Roma, Firenze, Milano, Venezia, Napoli, Pisa, Capri; visita musei, monumenti storici. Visitando il Colosseo, gli viene l'idea del *Teatro Rotondo*, ovvero un teatro in cui il pubblico fosse circondato dallo spettacolo, perché per Sava il cerchio era la «figura geometrica della socialità». Qui, nel Colosseo, trovandosi al centro dell'arena, ha avuto una grande visione che l'ha influenzato profondamente: «Nell'immaginazione gli spalti si sono ripopolati, ma non di pubblico, ma dei personaggi di uno spettacolo fantastico.» L'immaginazione di Sava «montava» tutt'intorno, al Colosseo, pezzi di Eschilo, Aristofane, Shakespeare: «Nel centro dell'arena, laddove d'usanza stavano gli attori, mi trovavo io, spettatore, assistendo allo svolgimento circolare di uno spettacolo fantastico. Mi son reso conto sul posto dello scambio delle posizioni attore-spettatore. Giravo il capo da sinistra a destra e abbracciavo tutto lo spettacolo, che a sua volta mi abbracciava e mi circondava.» Così e' nato il progetto *Teatro Rotondo* di cui Sava discuterà, nel 1942, durante il suo secondo viaggio in Italia, con il regista Bragaglia e il produttore Valenti. Nel dicembre 1944, il progetto verrà brevettato nel paese, al Ministero dell'Economia nazionale, ma come tanti altri progetti, non sarà realizzato.

O.C.: Purtroppo. E, sempre purtroppo, dobbiamo fermarci qui, ma non prima di pregarti di tornare a «casa» nostra da poterci così raccontare altre cose interessanti.

J.C.: Volentieri, e io so bene di cosa parleremo: della *Commedia dell'Arte*.

O mare arhitectă, un suflet mare

Silvia Păun

Una grande architetto, una grande anima

Descendentă a două mari familii, Barberis și Scraba, Silvia Păun este una dintre cele mai luminoase figuri ale arhitecturii românești. Personalitate complexă, și-a desfășurat activitatea fie la Institutul Central de Arhitectură, ca arhitect proiectant timp de 30 de ani, fie în postura de cercetător științific în

Silvia Păun și familia

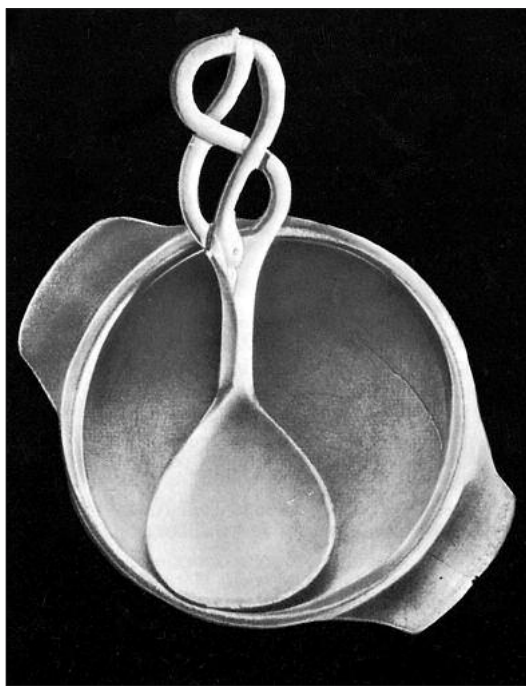
arhitectură și în studii interdisciplinare comparative privind patrimoniul cultural și religios (artă, preistorie, etnologie, folclor, limbă, scriere etc.). A muncit enorm toată viața, a scris în permanență și, drept recompensă, a primit numeroase premii și distincții: Premiul pentru concepție arhitecturală al UAR în 1959 și al ISLGT în 1977; Premiul pentru cercetare științifică în arhitectură în 1978 și 1992 și Premiul pentru carte de arhitectură în 1981, ale U.A.R.; Medalia comemorativă a Centenarului

Societății Arhitecților Români (1993); Diplomă pentru cartea de arhitectură și Medalia UAR pentru întreaga activitate (1996); Ordinul național Pentru merit, în grad de Cavaler (2000); Premiul „George Oprescu” al Academiei Române pentru cartea de arhitectură „Absida Altarului” (2002).

Discendente di due grandi famiglie, Barberis e Scraba, Silvia Păun e' una delle figure piu' brillanti dell'architettura romena. Una personalita' complessa, che ha operato sia presso l'Istituto centrale di architettura, come architetto facendo progetti per 30 anni, sia in posizione di ricercatrice scientifica in architettura e in studi interdisciplinari comparativi riguardanti il patrimonio culturale e religioso (arte, preistoria, etnologia, folklore, lingua, scrittura ecc.). Ha lavorato duramente per tutta la vita, ha scritto in continuazione e, come ricompensa, ha ricevuto numerosi premi e riconoscimenti: Premio per la progettazione architettonica al UAR (Unione degli Architetti Romeni) nel 1959 e al ISLGT nel 1977; Premio per la ricerca scientifica in architettura nel 1978 e nel 1992 e Premio per il libro di architettura nel 1981 della UAR, Medaglia commemorativa per il Centenario della Societa' Romena degli Architetti (1993); Diploma per il libro sull'architettura e Medaglia della UAR per tutta la sua attivita' (1996); Ordine nazionale al Merito, col grado di Cavaliere (2000); Premio «George Oprescu» dell'Accademia Romena per il libro di architettura «L'Abside dell'Altare» (2002).

Născută la Chișinău, la 27 mai 1923, se refugiază la Cernăuți în iunie 1940 împreună cu toată familia. Mama ei, Migheta este fiica inginerului Giuseppe Barberis, originar din Torino și stabilit la Iași, și a Margheritei Barberis, născută Cazaban. Tatăl este inginerul Alexandru Gr. Timotin, fiul Eleonorei Timotin (născută Scraba) și al lui Grigore Timotin.

Periplul profesional al tatălui o obligă pe Silvia să urmeze școala în diverse orașe (Chișinău, Iași, Brăila, Buzău, Cernăuți). Numai ultimile clase de liceu le face la București, la Școala centrală de fete unde susține bacalaureatul în 1942. În anul 1948, este diplomată a Facultății de Arhitectură. Multe figuri remarcabile în arhitectura românească i-au fost mentori dar, poate, cea mai luminoasă, cea de care s-a simțit cel mai mult legată, a fost cea a arhitectei Henrieta Delavrancea.

Activitatea profesională a Silviei Păun este vastă. A realizat în toată țara peste 50 de proiecte (construcții pentru învățământ, sănătate, cultură: creșe, leagăne de copii, grădinițe, școli primare, școli generale, licee, proiectul Școlii de pilotaj de la Buzău, laboratoare, centre medicale, policlinici, spitale, bănci, monumente etc). A publicat peste 70 de articole științifice. Dar, poate, lucrul cel mai important al activității ei este reprezentat de cărțile pe care le-a scris. Fie că este vorba de „Îndrumător tehnic – Arhitectură”, „Arhitectura programelor preșcolare” sau, mai ales, „Identități europene inedite Italia-România”, „România – Însemnele cerului”, „Absida altarului”, „România – valoarea arhitecturii autohtone”, Silvia Păun face dovada nu numai a excepționalei sale pregătiri profesionale, ci și a temeinicelor sale cunoștințe în materie de istorie, arheologie, artă, etnografie, folclor sau religie.

În susținerea acestor spuse vin și cuvintele academicianului Constantin Bălăceanu-Stolnici care, în al său „Cuvânt înainte” la „Absida altarului”, scrie: „Am fost impresionat de bogăția datelor și profunzimea interpretărilor. Absida altarului este prezentată ca un arhetip și identificată în diferite culturi, evident cu o subliniere specială pentru creștinismul inițial și epoca paleocreștină. Considerată drept un spațiu sacru, absida altarului este analizată în contextul unei viziuni spirituale încărcate de simbolism”. Cercetată cu o minuțiozitate deosebită și în

Nata a Chisinau il 27 maggio 1923 si rifugia a Cernăuți nel giugno 1940 insieme a tutta la famiglia. Sua madre, Migheta e' la figlia dell'ingegnere Giuseppe Barberis, nato a Torino e stabilitosi a Iași, e Marguerite Barberis, nata Cazaban. Suo padre e' l'ingegnere Alexandru Gr. Timotin, figlio di Eleonora Timotin (nata Scraba) e di Grigore Timotin.

Il periplo professionale del padre costringe Silvia a frequentare la scuola in varie città (Chișinău, Iași, Brăila, Buzău, Cernăuți). Frequenta solo gli ultimi anni di liceo a Bucarest, presso la Scuola centrale femminile dove sostiene il baccalaureato (*la maturità n.d.t.*) nel 1942. Nel 1948, si laurea alla Facoltà di Architettura. Molte figure di spicco dell'architettura romana sono state sue mentori ma, forse, la più brillante, quella a cui si sentiva più legata, e' stata l'architetto Henrieta Delavrancea.

L'attività professionale di Silvia Păun e' vasta. Ha realizzato in tutto il paese più di 50 progetti (edifici per l'insegnamento, la salute, la cultura: asili nido, orfanotrofi, scuole materne, scuole elementari, scuole secondarie, licei, il progetto della scuola pilota in Buzău, laboratori, centri medici, policlinici, ospedali, banche, monumenti ecc). Ha pubblicato oltre 70 articoli scientifici. Ma, forse, il più importante contributo della sua attività e' rappresentato dai libri che ha scritto. Sia che si parli di „Îndrumător tehnic – Arhitectură” (*Guida tecnica – Architettura*), „Arhitectura programelor preșcolare” (*Architettura dei programmi precolari*) o, soprattutto, „Identități europene inedite Italia – România” (*Identità europee inedite Italia – Romania*), „România – Însemnele cerului” (*Romania – I segni del cielo*), „Absida altarului” (*L'Abside dell'altare*), „România – valoarea arhitecturii autohtone” (*Romania – il valore dell'architettura autoctona*), Silvia Păun dà prova non solo della sua eccezionale formazione professionale, ma anche della sua solida conoscenza in materia di storia, archeologia, arte, etnografia, folclore e religione.

A sostegno di quanto detto giungono inoltre le parole dell'accademico Constantin Bălăceanu-Stolnici che, nella sua «Prefazione» a «L'Abside dell'altare», scrive: «Sono rimasto impressionato dalla ricchezza dei dati e dalla profondità dell'interpretazione. L'Abside dell'altare e' presentato come un archetipo e viene identificato in diverse culture e, ovviamente, con un accento particolare per il cristianesimo originario e l'epoca paleocristiana. Considerato di diritto uno spazio sacro, l'abside dell'altare viene analizzata nel contesto di una visione spirituale carica di simbolismo». Studiato con minuzia particolare anche nello spazio culturale romano, questo problema rappresenta un contributo importante di Silvia Păun per la storia della spiritualità del nostro popolo. Il modello

Lingură din lemn, de 18,5 cm lungime (de cca 100 de ani) cu coada în formă de șarpe încolăcit și un blid din Cressoney La Trinité, Valle d'Aosta – Italia

Cucchiaino di legno, 18,5 cm di lunghezza (di più di 100 anni), con la coda a forma di serpente attorcigliato ed una scodella di Cressoney la Trinité, Valle d'Aosta – Italia

Blid din lemn (diametru 25 cm, de cca 30 ani), din Sadova, jud. Suceava
Scodella di legno (diametro 25 cm di cca 30 ani) di Sadova, distr. di Suceava

Linguroi din lemn, de 41 cm lungime, pentru făină și grâne, cu coada în formă de cap de șarpe (dragon), cu guler în zig-zag și inel, din Langhe - Cuneo, Italia
Cucchiaione di legno per farina e graniglie, 41 cm lunghezza, con manico a testa di serpente (drago) il collo in zig zag e con anello di Langhe, Cuneo, Italia

spațiul cultural românesc, această problemă reprezintă o contribuție importantă a Silviei Păun pentru istoria spiritualității poporului nostru. Modelul absidei, plasat printre simbolurile cosmogonice universale, este foarte important prin însăși existența lui din preistorie și până astăzi și, subliniază autoarea, prin marile eforturi făcute de oameni, mai ales în epoca megalitică, pentru a-l realiza.

Această legătură om-cosmos, complexă și permanentă, apare sub altă formă, evident, și în lucrarea „România – însemnele cerului”. Asistăm la oglindirea boltei cerești pe pământ prin om. Însemnele oferite de această boltă cerească, mai cu seamă cele nocturne, „cu gruparea astrilor în constelații lineare – geometrice... desigur că au format și ele o sursă permanentă de inspirație pentru autorii *răbojului*, pe lângă menirea lor legată de ursita omului.” – ne spune autoarea.

Aș vrea, în câteva cuvinte numai, să prezint lucrarea „România – valoarea arhitecturii autohtone”, lucrare în care rigoarea, profesionalismul și înțelegerea tuturor lucrurilor apar ca o constantă a personalității Silviei Păun. Cartea scoate în evidență faptul că, pentru noi românii, a construi a fost și continuă să fie o formă de a ne îndrepta, de a ne întoarce spre Dumnezeu, de a ține permanent legătura cu El și chiar de a-l primi pe Dumnezeu la noi în casă și în casa sufletului nostru. Dar, mai bine cred că ar fi să ne amintim cuvintele Silviei: „Nota caracteristică a spiritualității autohtone este sentimentul solidarității cu întregul, adică cu macrocosmosul în care își integrează microcosmosul său de așezare stabilă”; arhitectura autohtonă „este o arhitectură deschisă către Soare, către lume”, ea are un „mesaj de sociabilitate, de comunicare umană”, mesaj care „este prezent în concepția arhitecturii autohtone încă din neolitic”. „Arhitectura autohtonă din România este la scara omului, chiar și în edificiile de cult. Această concepție oglindește mentalitatea specifică românilor de a se reculege *întru Domnul* în spații intime pe măsura cerută de smerenie”.

Cred însă că, din toate punctele de vedere, lucrarea care întruchipează pe deplin toate calitățile arhitectei Silviei Păun și care, în același timp, scoate în evidență dragostea ei pentru Italia și strămoșii italieni, cât și pentru România, patria care i-a adoptat familia venită de departe, este „Identități europene inedite Italia – România”.

Dedicația este edificatoare în acest sens: „Bunicilor și fratelui meu – precum și tuturor artiștilor populari din România și Italia care au perpetuat mesajul valorilor perene, ancestrale, în inepuizabile alcătuirii, cu atâta dăruire și har, rămânând de cele mai multe ori, pe nedrept, în anonimat”.

Autoarea face o comparație extrem de documentată între Italia și România în legătură cu martorii rămași din

dell'abside, posto tra i simboli cosmogonici universali, e' molto importante per la sua esistenza dalla preistoria ai giorni nostri e, sottolinea l'autore, per i grandi sforzi compiuti dagli uomini, in particolare dell'era megalitica, per realizzarlo.

Questa connessione uomo-cosmo, complessa e permanente, appare sotto un'altra forma, ovviamente, nei lavori «Romania – i segni del cielo». Assistiamo allo specchiarsi della volta celeste sulla terra attraverso l'uomo. I segni offerti da questa volta, soprattutto quelli notturni, «il raggruppamento delle stelle in costellazioni lineari – geometriche, e' chiaro che hanno rappresentato anch'esse una fonte permanente d'ispirazione per gli autori *pietre miliari*, in aggiunta alla loro missione legata al destino umano.» – dice l'autrice.

Vorrei, in poche parole, presentare il lavoro «Romania – il valore dell'architettura autoctona», opera in cui il rigore, la professionalità e la comprensione di tutte le cose appaiono come una costante della personalità di Silvia Păun. Il libro sottolinea che, per noi romeni, il costruire e' stato e continua ad essere una forma di indirizzamento, di tornare verso Dio, di tenersi in contatto permanente con Lui e chiaramente di ricevere Dio nella nostra casa e nella casa della nostra anima. Ma penso che sarebbe meglio ricordare le parole di Silvia: «La nota caratteristica della spiritualità autoctona e' il sentimento di solidarietà con il tutto, cioè il macrocosmo in cui si integra il suo microcosmo in un punto fisso»; l'architettura autoctona «e' un'architettura aperta verso il sole, verso il mondo», essa ha un «messaggio di socialità, di comunicazione umana», messaggio che «e' presente nel concetto dell'architettura endemica fin dal Neolitico». «L'architettura autoctona in Romania e' a misura d'uomo, anche negli edifici religiosi. Questo concetto riflette la mentalità specifica romana di raccogliersi nel Signore in spazi intimi con la necessaria misura di umiltà».

Ma credo che, a tutti gli effetti, il lavoro che incarna appieno tutte le qualità dell'architetto Silvia Păun e allo stesso tempo mette in evidenza il suo amore per l'Italia e gli antenati italiani e per la Romania, il paese che ha adottato la famiglia arrivata da lontano, e' «Identità europee inedite Italia – Romania».

La dedica e' rivelatrice a questo proposito: «Ai nonni e a mio fratello – così come a tutti gli artisti popolari dalla Romania e d'Italia, che hanno perpetuato il messaggio dei valori perenni, ancestrali, con inesauribili composizioni, con tanta dedizione e con grazia divina, restando il più delle volte ingiustamente nell'anonimato».

L'autrice fa un confronto estremamente documentato tra l'Italia e la Romania rispetto alle testimonianze rimaste da tappe molto vecchie (come la preistoria), cioè di prima dell'arrivo dei Romani in Dacia. Essa stabilisce molte identità riguardo a: scrittura, arte, folclore,

etape foarte vechi (cum este cazul preistoriei), adică dinaintea sosirii romanilor în Dacia. Ea stabilește numeroase identități cu privire la: **scriere, artă, folclor, arhitectură**, identități care, așa cum spuneam, coboară mult în trecut și necesită a fi căutate cu precădere în zona de nord și alpină a Italiei, în Etruria, dar și în Latium, în Lavinia sau Sardinia, chiar înainte de înființarea Romei.

Silvia Păun este frapată, de exemplu, de identitățile între ceramica preromană de la Ardea – Latio, de la Sarteano – Appennini, dell'Esquilino, di Protovillanoviano o Capoverde, tutti in Italia, e di quelle in Romania a Susani, Cârna, Govora, Cucuteni o Ostrovul Mare.

Multe forme – mesaj, abstracte, geometrice, apar în ambele țări/teritorii. Așa este, de exemplu, bărbatul, schematizat exact în aceeași manieră și care este prezent de circa 6.000 de ani, atât în Italia, incizat pe piatră, în Valcamonica la Naquane sau în Valtellina, la Castello di Grossio, cât și în România, pe ceramica neolitică, la Turdaș, Cucuteni, Gumelnița sau București.

Una dintre numeroasele forme – mesaj care apar în ambele țări este cercul, formă clasică de reprezentare a discului solar (și lunar) și care se impune printre cele mai vechi, mai răspândite și mai persistente „motive plastice în lumea creată de mâna omului”. Arhitectul Piercarlo Jorio, spune în continuare autoarea, îl definește cel mai sugestiv: „Simbolul principiului cosmic divin”. În Italia, cercul apare pe piatră, încă din neolitic, la Ossimo, la Foppe di Nadro, la Masso di Borno, apoi la Naquane sau la Ponzone. În România, este aproape nelipsit ca, de exemplu, pe fațadele caselor ca la Snagov, pe stâlpul de Maramureș, pe podoabele de alamă ca la Pădureni, pe crucile purtate de ostașii lui Ștefan cel Mare etc.

Toate celelalte forme – mesaj: cele zoomorfe ca pasărea, lebăda, leul, grifonul, șarpele, cele antropomorfe ca mâna, statuile, armele sau uneltele, cele de cult funerar ca mormântul sau urnele, apoi romb, rozeta, morișca, zig-zagul, spirala, palmeta, țințarul, arcul eliptic, ca și toate însemnele cerului, toate aceste elemente sunt mărturii de identitate, mărturii identificate de Silvia Păun în Italia și în România, din preistorie și până astăzi, pe parcursul a cel puțin 12.000 de ani. Ele atestă o sorginte comună și demonstrează continuitatea, stabilitatea și originalitatea populației latine vechi.

„Agricultura, gnomonica, toponimia, cunoașterea și cultul naturii, nomenclatura bolții boreale, scrierea, legile morale, concepția filozofică, tehnica construcțiilor ciclopice, arta ceramicii cu motive abstracte, arta aurului, muzica, dansul, tratarea medicală în ansamblu (trup-suflet), credința în viața viitoare, în nemurirea sufletului, înțelepciunea și, mai cu seamă, măsura”, spune arhitecta Silvia Păun, sunt tot atâtea „identități” între Italia și România.

Am încercat, foarte pe scurt, să prezint o mică parte din activitatea Silviei Păun. Aș vrea să mai spun un singur lucru și anume acela că această personalitate a fost o fiică și o soție desăvârșită. Și-a îngrijit cu mult devotament părinții și soțul până în ultima clipă, a făcut mult bine în jurul ei, a ajutat multă lume aflată în nevoie. A demonstrat, prin viața ei, că știința și credința nu sunt două lucruri care se află în conflict, ci se completează. Aș încheia cu acele cuvinte spuse, la moartea ei, de Sorana Coroamă, verișoară primară: „Silvia era un înger, era în lumină”.

Radu Coroamă

architettura, identita' che, come dicevamo, affondano molto nel passato e devono essere ricercate principalmente nella zona nord e alpina dell'Italia, in Etruria, e nel Lazio, in Lavinia o in Sardegna, naturalmente prima della costituzione di Roma.

Silvia Păun e' colpita, ad esempio, dalle identita' tra le ceramiche pre-romane di Ardea – Lazio, di Sarteano – Appennini, dell'Esquilino, di Protovillanoviano o Capoverde, tutti in Italia, e di quelle in Romania a Susani, Cârna, Govora, Cucuteni o Ostrovul Mare.

Molte forme – messaggi, astratte, geometriche, appaiono in entrambi i territori. Così, per esempio, l'uomo, schematizzato esattamente nello stesso modo e che e' presente da circa 6.000 anni, sia in Italia, inciso sulla pietra, in Valcamonica a Naquane o in Valtellina, al Castello di Grossio, come in Romania, sulla ceramica neolitica, a Turdaș, Cucuteni, Gumelnița o Bucarest.

Una tra le tante forme – messaggi che compaiono in entrambi i paesi – e' il cerchio, forma classica della rappresentazione del disco solare (e lunare) che s'impone come uno dei piu' vecchi, piu' comuni e piu' persistenti «motivi plastici nel mondo creato dall'uomo». L'architetto Piercarlo Jorio, dice ancora l'autrice, lo definisce in modo piu' suggestivo: «Il simbolo del principio cosmico divino». In Italia, il cerchio appare sulla pietra, fin dal neolitico a Ossimo, a Foppe di Nadro, a Masso di Borno, quindi a Naquane o a Ponzone. In Romania, e' quasi sempre presente come, ad esempio, sulle facciate come a Snagov, sul pilastro di Maramureș, sugli ornamenti in ottone come a Pădureni, sulle croci indossate dai soldati di Stefano il Grande ecc.

Tutte le altre forme – messaggi: le zoomorfe come uccello, cigno, leone, grifone, serpente, quelle antropomorfe come la mano, statue, armi o strumenti, quelle del culto funerario come tombe o urne, poi il rombo, la rosetta, la ventola, lo zig-zag, la spirale, la foglia di palma, lo zintar (*gioco popolare su cartone disegnato n.d.t.*), l'arco ellittico, e tutti i segni del cielo, che sono tutti elementi testimoni dell'identita', testimonianze identificate da Silvia Păun in Italia e in Romania, dalla preistoria fino ai giorni nostri, per un percorso di almeno 12.000 anni. Essi mostrano una comune origine e dimostra la continuita', la stabilita' e l'originalita' della vecchia popolazione latine.

«L'agricoltura, la gnomonica, la toponomastica, la conoscenza e il culto della natura, la nomenclatura della volta boreale, la scrittura, le leggi morali, la concezione filosofica, la tecnica della costruzione ciclopica, l'arte della ceramica con motivi astratti, l'arte dell'oro, la musica, la danza, le cure mediche nel complesso (corpo-anima), la fede nella vita futura, nella immortalita' dell'anima, la saggezza e, soprattutto, la misura» dice l'architetto Silvia Păun, sono altrettante «identita'» tra Italia e Romania.

Ho provato molto brevemente, a presentare una piccola parte del lavoro di Silvia Păun. Vorrei dire ancora una cosa e cioe' che questa personalita' e' stata una figlia e moglie perfetta. Ha curato con devozione i genitori e il marito fino all'ultimo minuto, ha fatto molto bene intorno a se', ha aiutato molte persone bisognose. Ha dimostrato, con la sua vita, che la scienza e la fede non sono due cose in conflitto, ma complementari. Concludo con le parole dette alla sua morte da Sorana Coroamă, sua cugina prima, «Silvia era un angelo, era nella luce».

Lingură din lemn de cireș, de 26 cm lungime, cu coada în formă de șarpe încolăcit și cu inel, din Duda Epureni, jud. Vaslui

Cucchiaio di legno di ciliegio, 26 cm di lunghezza, con la coda a forma di serpente attorcigliato e con anello, di Duda – Epureni, distr. di Vaslui

Lingură din lemn de păr, de 21 cm lungime, cu coada în formă de șarpe încolăcit și cu vârful cozii în gură din Poiana, jud. Argeș

Cucchiaio di legno di pero, 21 cm di lunghezza, con la coda a forma di serpente attorcigliato e con l'estremità nella bocca, di Poiana, distr. di Argeș

Traduzione Gregorio Pulcher

GENNAIO • MARZO 2015

Antonio Rizzo la Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava

În 19 ianuarie a.c., Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT., alături de colectivul de italiană din cadrul Facultății de Litere și Științe ale Comunicării a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, au invitat studenții de la specializarea română-italiană și cadrele universitare ale facultății, la întâlnirea prilejuită de lansarea cărții *Mi ricordo di un giorno di scuola* (Îmi amintesc de o zi de școală), scrisă de Antonio Rizzo.

Prezentarea dlui profesor Antonio Rizzo a fost primită cu mult interes de către studenții de la italiană întrucât, potrivit autorului, s-a dorit a fi mai mult o *conversazione* decât o *lezione*.

Timpul limitat al prezentării a permis analiza a numai doi autori din volumul lansat, Giovanni Pascoli și Gabriele D’Annunzio, atât din punct de vedere literar, cât și biografic.

Diferența dintre un curs de literatură clasic și prezentarea autorilor italieni făcută de prof. Antonio Rizzo a constatat în eliminarea rigidității și informațiilor condensate ale unui curs clasic și înlocuirea acestora cu o prezentare de tip informal.

Intervenția lui Antonio Rizzo a evidențiat cele mai interesante fapte biografice care au influențat creația autorilor aleși, ilustrând, în același timp, prin intermediul imaginilor, poeziile reprezentative alese. Folosirea unui limbaj extrem de simplu și accesibil participanților, a facilitat o înțelegere aprofundată a creațiilor poetice prezentate.

Implicarea studenților s-a realizat prin recitarea de către aceștia a unor poezii ale autorilor menționați. Întâlnirea s-a încheiat cu un dialog la fel de amical ca și prezentarea în sine.

Colaborarea dintre Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. și colectivul de italiană din cadrul Facultății de Litere și Științe ale Comunicării a debutat în urmă cu 10 ani, odată cu organizarea Simpozionului Internațional „Neo-Umanismul și dialogul intercultural”, la care au participat și invitați din Italia. În urma acestei întâlniri s-au pus și bazele unei colaborări cu poeții italieni Antonio Melillo, Claudio Sciaraffa, Giovanni Tuzet, care s-a materializat în traducerea volumului de poezii și proză *San Giorgio e il Drago* (Sfântul Gheorghe și Balaurul).

Colaborarea cu RO.AS.IT. a continuat și la următoarele ediții ale simpozionului, existând o dorință comună de dezvoltare a acesteia.

Antonio Rizzo all'Università' Ștefan cel Mare di Suceava

Foto: Ștefan Mădălin Chirghidă

Il 19 gennaio scorso, l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT., a lato del collettivo d'italiano nel quadro della Facoltà di Lettere e Scienze della Comunicazione dell'Università «Ștefan cel Mare» di Suceava, ha invitato gli studenti della specializzazione Romeno-Italiano e alcuni accademici della facoltà, a un incontro in occasione del lancio del libro *Mi ricordo di un giorno di scuola* (Îmi amintesc de o zi de școală), scritto da Antonio Rizzo.

La presentazione del professor Antonio Rizzo è stata accolta con grande interesse da parte degli studenti di italiano considerando che, secondo l'autore, s'è voluto fare più una *conversazione* che non una *lezione*.

Il tempo limitato concesso per la presentazione ha permesso di analizzare due soli autori del volume pubblicato, Giovanni Pascoli e Gabriele D'Annunzio, sia dal punto di vista letterario che biografico.

La differenza tra un corso classico di letteratura e la presentazione degli autori italiani fatta dal prof. Antonio Rizzo ha permesso di eliminare le rigidità e le informazioni condensate di un corso classico e sostituirli con una presentazione di tipo informale.

L'intervento di Antonio Rizzo ha evidenziato i fatti biografici più interessanti, che hanno influenzato la creazione degli autori scelti, illustrando,

nel contempo, attraverso le immagini, le poesie rappresentative scelte. Utilizzando un linguaggio molto semplice e accessibile ai partecipanti, ha facilitato una comprensione approfondita dei creatori delle poetiche presentate.

Il coinvolgimento degli studenti è stato raggiunto con la recitazione da parte loro di alcune poesie degli autori menzionati. L'incontro si è concluso con un dialogo cordiale come la presentazione stessa.

La collaborazione tra l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e il collettivo di italiano all'interno della Facoltà di Lettere e Scienze della Comunicazione è iniziata 10 anni fa, con l'organizzazione del Simposio Internazionale «Neo-Umanesimo e dialogo interculturale», a cui hanno partecipato anche ospiti provenienti dall'Italia. A seguito di questo incontro si sono inoltre gettate le basi per una collaborazione coi poeti italiani Antonio Melillo, Claudio Sciaraffa, Giovanni Tuzet, che s'è materializzato nella traduzione del volume di poesie e prosa *San Giorgio e il Drago* (Sfântul Gheorghe și Balaurul).

La collaborazione con la RO.AS.IT. è continuata così come le seguenti edizioni del simposio, visto il desiderio comune per il suo sviluppo.

Traduzione Gregorio Pulcher

GENNAIO • MARZO 2015

SIAMO DI NUOVO INSIEME

31

Fermecat de Milano, în compania lui Aristide Leporani

(II)

Cette ville
fut pour
moi le plus
beau lieu
de la
Terre...
(Stendhal)

Trecuseră aproape 30 ani de la ultima mea vizită la Milano, când, în noiembrie 2009, am hotărât să plec pentru câteva zile de vacanță în Lombardia. Voiam să vizitez orașele istorice ale regiunii: Bergamo, Cremona, Lodi, Como... Însă „poarta de intrare” era, bineînțeles, Milano, capitala regională.

Am ales dintr-un ghid, oarecum la întâmplare, unul din zecile de hoteluri din Milano, nu departe de centru, nici de gară, lângă „Porta Venezia”, pe Corso Buenos Aires, și... am plecat. După ce mi-am lăsat bagajele la hotel, am ieșit în stradă, în căutarea unui restaurant. Atunci, ridicând privirea ca să află unde mă găsesc, am descoperit că eram... pe „via Spallanzani”! Hotelul „Fenice”, cu adresa oficială pe Corso Buenos Aires, se află de fapt în prima casă de pe via Spallanzani. Întâmplarea a făcut ca, dintre atâtea hoteluri de la Milano, să aleg unul care se găsește drept pe strada unde am locuit acum aproape patruzeci de ani! Mi-am spus deci că nu e chiar o întâmplare și am pornit să redescopăr zona și... amintirile mele de atunci.

Zona care astăzi se află în vecinătatea Porții Veneția se găsea, până la sfârșitul secolului XIX, în afara zidurilor ce înconjurau orașul Milano. De aici pleca drumul care conducea spre cetatea dogilor, trecând prin Monza.

Cea mai mare parte a locului era ocupată de un spital construit, între 1488 și 1513, după modelul fondat de „Lazzaretto di Venezia”, care avea forma aproape pătrată cu laturile de cca 370 m. În cele aproape 300 de camere cu dimensiunile de 4,74 × 4,75 m, care aveau fiecare un șemineu și o baie, erau primiți bolnavii obișnuiți sau victimele numeroaselor epidemii din secolele XVI și XVII. După epidemia de ciumă din 1630 – descrisă de Manzoni în celebrul roman „I promessi sposi” – acest Lazzaretto își pierde din importanță și devine parțial, în secolul XVIII, o cazarmă de cavalerie, dar și, prin natura celorlalți locuitori, un fel de

„Cour des miracles”, unde se aciuiaseră toate scursurile societății milaneze.

După 1884, odată cu achiziționarea ei de către o importantă bancă italiană, întreaga zonă este demolată și devine obiectul unei operații de urbanizare, ceea ce permite orașului să se extindă. Din construcțiile precedente mai rămâne numai poarta de intrare în oraș, câteva lăcașuri de cult și numele unei străzi... „via del Lazzaretto”.

Mai pot fi văzute până astăzi impunătoarele edificii de la „Porta Venezia”, înălțate în 1828 și înfrumusețate de basoreliefurile de pe fațada monumentului, în 1833. Primul edificiu construit pe locul actualei porți era un arc de triumf din ghips, înălțat în 1825, cu ocazia vizitei la Milano a împăratului Austriei, Francisc I.

Via Spallanzani de astăzi urmează traseul drumului principal care ducea la Veneția. Actualul hotel „Fenice” este prima casă construită pe acest drum, la începutul anilor 1700. Casa de la nr. 6, de pe aceeași stradă, a fost construită între 1825 și 1830, pentru a servi drept cazarmă generalului Radetzky. Joseph Wenzel Radetzky von Radetz, cunoscut sub denumirea „mareșalul Radetzky”, de origine cehă, a fost comandantul șef al armatei austriece în Lombardia – Veneția, unde a câștigat mai multe bătălii, printre care și celebra luptă de la Custoza, imortalizată de Luchino Visconti în filmul „Senso”. El a murit, de altfel, la Milano, în 1858, dar memoria i s-a păstrat mai ales datorită celebrului marș care-i poartă numele, compus de Johann Strauss tatăl.

Pe sub „via Spallanzani” trece și azi un râu subteran, Roggio Gerenzana, care în secolul XIX alimenta cu apă celebrul stabiliment „Bagni di Diana”. „Il Stabilimento di esercizio e scuola di Nuoto Bagni di Diana” a fost construit în 1842 pe un teren semiviran și se compunea dintr-un bazin și câteva alte facilități. În ciuda numelui feminin, doamnele nu au avut acces aici timp de câteva decenii, iar mai apoi, numai „în determinate ore ale dimineții”.

Decorații, detalii „Liberty”
din cartierul de lângă
Porta Venezia

Reamenajat ca hotel în 1908, edificiul e neschimbat până astăzi, în cel mai autentic stil „Liberty”. Numai că piscina a fost atunci transformată într-o sală de spectacol, numită „Kursaal” și un teren pentru jocul cu mingea. În această sală a avut loc un teribil atentat terorist în 1921, provocând moartea a 21 de persoane și rănirea a peste 80, în timpul reprezentației operetei „Mazurca albastră” de Franz Lehar. Astăzi, hotelul face parte din lanțul Sheraton, sub numele „Diana Majestic”.

Alături, în vecinătatea „Băilor Diane”, se afla la sfârșitul secolului XIX „Il Stabilimento della Società Anonima degli Omnibus e Tramways”, care gira prima linie de tramvaie cu cai circulând între Milano și Monza, începând din anul 1876, precum și traficul în capitala lombardă.

Primele omnibuse, cu o capacitate de opt persoane, trase de un singur cal, se succedau la intervale de zece minute. Mai apoi, începând din 1864, s-a trecut la un nou tip de vehicul, cu 16 locuri în interior și 14 pe platformă, tras de doi cai. Așa se face că, în 1896, puteai întâlni în zonă zece grajduri cu 580 de cai și toate instalațiile necesare pentru buna funcționare a „Stabilimentului”. Începând din 1893, tramvaiele au fost electrificate; ultima linie hipomobilă a fost cea dintre Milano și Monza, care și-a încetat activitatea pe 30 decembrie 1900. Deși majoritatea grajdurilor au fost demolate în 1901, mai pot fi văzute până azi trei dintre ele, fiecare cu o capacitate de 44 de cai, dintre care unul aproape intact.

Însă, de departe, cele mai surprinzătoare edificii sunt cele ce se află pe străzile Malpighi, Frisi și Melzo.

Casa Galimberti, via Malpighi 3, construită între 1902 și 1905 de arhitectul Giovan Battista Bossi, ar putea fi numită, pe drept cuvânt, „opera unui Mucha italian”. Pe fațada ei poți admira sutele de metri pătrați de ceramică în culori cum nu poți vedea decât la Praga, orașul celebrului decorator ceh, maestrul necontestat al stilului „Art nouveau”. Din păcate, ea a fost parțial modificată la nivelul străzii și a restaurantului ce ocupă parterul. Însă toate decorațiile interioare, feroneriele, ușile, chiar și motivele decorative de pe pereții interiori, au fost recent restaurate.

Casa Guazzoni, în via Malpighi 12, construită în 1906 de același arhitect, are o decorație complet diferită. Aici domină balcoanele din fier forjat, benzile sculptate cu motive florale, chipurile de tinere cioplite în piatra fațadei. Se pare că o restaurare în viitor ar putea da la iveală motive colorate, o frescă decorată cu flori și „putti” datorată acuarelistului milanez Paolo Sala (1859-1924).

Dar istoria cea mai tristă este probabil cea legată de soarta edificiului numit „Palazzina Liberty” din via Frizzi, colț cu via Melzo.

Unul dintre primele cinematografe din Milano, proiectat de arhitecții Tettamanzi și Mainetti, în cel mai pur stil „Liberty” cu toate excesele de fantezie care domneau atunci, a fost construit între 1908 și 1910. Cunoscut sub numele „Cinema Dumont”, acest lăcaș de cultură cinematografică și-a încetat activitatea în anul 1932. După război, interiorul a fost demolat și transformat în garaj pentru ambulanțele Crucii Roșii. În 1978, edificiul era să fie demolat în întregime pentru a face loc unor locuințe sociale; mai apoi s-a propus înlocuirea lui... cu un parking! Din fericire, din acel moment, s-a creat o asociație cu scopul de a salva clădirea, acest adevărat loc de memorie și operă de artă.

C'ERA UNA VOLTA

1842: in viale di Porta Vittoria, che diverrà poi viale Piave, al numero 94 nasce la prima piscina pubblica d'Italia, immersa nel verde. Si chiama Bagno di Diana.

1908: su quell'area sorge un grand hotel con saloni, ristorante, café-chantant. E 850 posti per assistere a spettacoli e al varietà. Fino al giorno della *Mazurca blu*

E la sera andavamo al Kursaal

L'AITANTE BACIOCCH
Allorché nel 1842 l'architetto Andrea Pizzali creò il Bagno di Diana, ancora non esisteva il tracciato dell'odierno viale Piave e in luogo era solo il vuoto fossato che costeggiava il tratto di bastione su cui verrà ricavato il viale Magno. Quanto alla grande vasca della piscina, se oggi ricoperta finirebbe nel bel mezzo dell'area delimitata dalle attuali vie Mascagni, Sirtori, Bixio e Piave. Niente tutelar del Bagno di Diana era l'assenza e occlusione ragionieri Fabio Franchi che per 40 anni diresse lo stabilimento, senza mai arricchirsi a fare un bagno. Quanto all'incolumità dei bagnanti, provvedeva di buon grado Baciocchi l'aitante bagnino. Domenica 2 maggio 1847 spiccò il volo dal Bagno di Diana l'interposto signor Carlo Rossi. L'ero stato superò i 4000 metri d'altezza ma, per aver l'argonauta omissso di azionare la valvola di sfogo del gas, il grande pallone esplose e quel che ne restava fece da paracadute, consentendo al Rossi di atterrare incolume.

Il complesso del Kursaal all'inizio del Novecento; nelle foto in alto, il giardino e alcuni interni. In basso, la piscina del Bagno di Diana

Prima di venire dedicata negli anni Venti al leggendario fiume della Grande Guerra, la strada alberata che collega piazza Oberdan con quella del Tricolore era chiamata „viale Monforte” e, prim'ancora, „viale di Porta Monforte”. Assolutamente, in una mappa cittadina del 1884 è detta di „Porta Vittoria”, toponimo che le fu assegnato dopo l'Unità d'Italia per ricordare l'epopea vittoriosa delle Cinque Giornate.

E appunto al civico n. 94 del viale di Porta Vittoria che uno stradario di quell'anno segnala la più antica piscina pubblica d'Italia – il Bagno di Diana – risalente al 1842. Si trattava in origine di una grande vasca (100 metri per 25) circondata da frondose piante alberate a cabine per i bagnanti.

A casa, col passare degli anni, si era aggiunto un salone per feste, con caffè, ristorante e albergo: un po', in embrione, quello che diventerà, nel nuovo secolo, il mitico Kursaal Diana.

Nel 1908, infatti, sull'area della prosciugata piscina sorgeva il sontuoso palazzo turibolier che tuttora risolve nella via Paolo Mascagni e forma epilogo

al viale Piave. Era stato progettato dall'architetto Manfredini per ospitare una nuova ribalta cittadina – il Teatro Diana – e un lussuoso albergo con ristorante. Inoltre, una sala da ballo aperta su di un rigoglioso giardino con fontane luminose; una pista di pattinaggio e, perfino, lo sferisterio per la pelota. Il teatro disponeva di 850 posti e aveva un po' l'aspetto di un café-chantant, solo che ai tavolini del parterre sovrastava una galleria a ferro di cavallo e riservata a coloro che assistevano agli spettacoli senza dover consumare. Spettacoli che erano per lo più di varietà e d'opere.

În cele din urmă, începând din anul 2001, edificiul a fost transformat în bibliotecă de cartier, specializată în documentația privind stilul „Liberty”.

Am revenit în via Spallanzani 16. Clădirea, astăzi în restaurare, a rămas așa cum am cunoscut-o în anii '70. Numai că, acum, strada amenajată în zonă pietonală, din 2002, a devenit un cartier de lux, care adăpostește o piață „sic” în fiecare sâmbătă. Iar ca să intri în curțile interioare trebuie să cunoști codul care deschide imensele porți de lemn sculptat. Capela din curtea imobilului a dispărut; în locul ei au fost plantați doi pomi ale căror crengi se îndoaie sub greutatea fructelor roșii/aurii – kaki – în acest sfârșit de toamnă. Am dat chiar și peste un domn care locuiește în această casa din 1972. El își amintește de scandalul provocat de uciderea lui Aristide Leporani. Însă nu mai știe în ce an s-a întâmplat!

Cât despre zierele epocii, colecția cotidianului milanez „Corriere della Serra”, consultată timp de trei ore, nu mi-a permis să găsesc vreo informație despre acest „fait divers atroce” (cum spunea Matei Caragiale).

În schimb am descoperit – sau redescoperit – un cartier milanez cum puține altele se găsesc în lume.

Și toate astea, pentru că la optsprezece ani nu văzusem încă marea, unde îl întâlnisem pe Leporani!

Articol ilustrat care amintește istoria Băilor Diana publicat în revista *Dove* din 1998

Incantato da Milano, in compagnia di Aristide Leporani

(II)

Sono passati circa 30 anni dalla mia ultima visita a Milano, quando, nel novembre del 2009, ho deciso di partire per qualche giorno di vacanza in Lombardia. Volevo visitare le cittadine storiche della regione: Bergamo, Cremona, Lodi, Como... la cui porta d'ingresso era, si capisce, Milano, la capitale regionale.

Ho scelto da una guida, un po' a caso, uno tra le decine di alberghi di Milano, non lontano dal centro ne' dalla stazione, nei pressi di «Porta Venezia», in Corso Buenos Aires, e... sono partito.

Dopo aver lasciato il mio bagaglio in hotel, sono uscito in strada, alla ricerca di un ristorante. Poi, alzando lo sguardo per scoprire dove mi trovassi, ho scoperto che ero... in «via Spallanzani»! Hotel «La Fenice», l'indirizzo ufficiale in Corso Buenos Aires, e' in realta' la prima casa di via Spallanzani. Il fato volle che, tra i numerosi hotel di Milano, ne scegliessi uno che si trova proprio sulla strada dove ho vissuto quasi 40 anni fa! Ho pensato allora che non proprio fosse un caso e ho iniziato a riscoprire la zona e... i miei ricordi di quel tempo.

L'area che oggi e' in proximita' di Porta Venezia si trovava, fino alla fine del XIX secolo, al di fuori delle mura che circondano la citta' di Milano. Da qui partiva la via diretta alla citta' dei dogi, passando per Monza.

La maggior parte dell'area era occupata da un ospedale costruito tra il 1488 e il 1513, seguendo il modello stabilito dal «Lazzaretto di Venezia», di forma quasi quadrata coi lati di circa 370 mt. Nelle quasi 300 camere con dimensioni di 4,74 x 4,75 m, che aveva ognuna un caminetto e un bagno, erano ospitati malati ordinari o quelli delle molte epidemie nel XVI e XVII secolo. Dopo l'epidemia di peste del 1630 – descritta dal Manzoni nel suo famoso romanzo «I Promessi Sposi» – questo Lazzaretto perde d'importanza e diventa parte, nel XVIII secolo, di una caserma di cavalleria, ma anche,

data la natura degli altri abitanti, una sorta di «Corte dei Miracoli», dove si rintanava tutta la feccia della societa' milanese.

Dopo il 1884 con la sua acquisizione da parte di una grande banca italiana, l'intera area viene demolita ed e' oggetto di operazioni di urbanizzazione, permettendo alla citta' di espandersi. Delle precedenti costruzioni rimane solo la porta di accesso alla citta', alcune chiese e il nome di una strada... «via del Lazzaretto». Possono essere visti ancor'oggi gli imponenti edifici di «Porta Venezia», eretta nel 1828 e impreziosita da bassorilievi installati sulla facciata monumentale nel 1833. Il primo edificio che e' stato costruito sul sito attuale era un arco trionfale di gesso, innalzato nel 1825, in occasione della visita a Milano dell'imperatore austriaco Francesco I.

Via Spallanzani oggi segue il tracciato della strada principale che porta a Venezia. L'hotel attuale «Fenice» e' la prima casa costruita su questa strada, nei primi anni del '700. La casa al numero 6 sulla stessa strada, e' stata costruita tra il 1825 e il 1830, per servire come caserma al generale Radetzky. Joseph Wenzel Radetzky von Radetz, conosciuto come «Maresciallo Radetzky» di origine ceca, era comandante in capo dell'esercito austriaco nel Lombardo-Veneto, dove ha vinto piu' battaglie, tra cui la famosa battaglia di Custoza, immortalata da Luchino Visconti nel film «Senso». Mori', infatti, a Milano nel 1858, ma la sua memoria e' stata preservata soprattutto dalla famosa marcia che porta il suo nome, composta da Johann Strauss padre.

Sempre «via Spallanzani» e' attraversata ancora oggi da un fiume sotterraneo, Roggio Gerenzana, che nel XIX secolo alimentava d'acqua il famoso stabilimento «Bagni di Diana». «Lo Stabilimento di esercizio e scuola di Nuoto Bagni di Diana» e' stato costruito nel 1842 su un terreno semicostruito e consisteva di una piscina e diversi altri servizi. Nonostante il nome femminile, le donne non hanno avuto accesso qui per decenni, e poi, solo «in determinate ore della mattina».

Facciate, decorazioni, dettagli
«Liberty» nel quartiere vicino
a Porta Venezia

Rinnovato come albergo nel 1908, l'edificio è rimasto immutato fino ad oggi, nello stile più autentico «Liberty». Ma la piscina è stata poi trasformata in un auditorium, denominato «Kursaal» e un campo per il gioco della pallone. In questa stanza ci fu un terribile attentato terroristico nel 1921, che uccise 21 persone e ferendone più di 80, durante l'esecuzione dell'operetta «Mazurka blu» di Franz Lehar. Oggi, l'hotel fa parte della catena Sheraton, con il nome di «Diana Majestic».

A lato, nelle vicinanze dei «Bagni di Diana», si trovava alla fine del XIX secolo, «Lo stabilimento della Società Anonima degli Omnibus e dei Tramways», che amministrava la prima linea di tram a cavallo in servizio tra Milano e Monza dal 1876, oltre al traffico nel capoluogo lombardo.

I primi omnibus, con una capacità di otto persone e trainati da un solo cavallo, si succedevano ogni dieci minuti. Più tardi, a partire dal 1864, s'è passati a un nuovo tipo di veicolo, con 16 posti a sedere all'interno e 14 sulla piattaforma, trainati da due cavalli. E' così che, nel 1896, nell'area potevi trovare dieci stalle con 580 cavalli e tutti i servizi necessari per il corretto funzionamento dello «Stabilimento».

A iniziare dal 1893, i tram sono stati elettrificati; l'ultima linea a trazione animale era quella tra Milano e Monza, che ha cessato l'attività il 30 dicembre 1900. Anche se la maggior parte delle scuderie sono state demolite nel 1901, se ne possono vedere ancora oggi tre, ognuna con una capacità di 44 cavalli, tra cui una quasi intatta.

Ma, soprattutto, gli edifici più suggestivi sono quelli che si trovano per le strade Malpighi, Frisi e Melzo. Casa Galimberti, via Malpighi 3, costruita tra il 1902 e il 1905, dall'architetto Giovan Battista Bossi, potrebbe essere chiamata, giustamente, «l'opera di un Mucha italiano». Sulla sua facciata si possono ammirare centinaia di metri quadrati di ceramica colorata come puoi vedere solo a Praga, città del famoso decoratore ceco, maestro indiscusso dello stile «Art Nouveau». Purtroppo, è stato parzialmente modificato a livello strada e dal ristorante che occupa il piano terra. Ma tutte le decorazioni interne, arredi, porte, e proprio i motivi decorativi sulle pareti interne sono stati recentemente restaurati.

Casa Guazzoni, in via Malpighi 12, costruita nel 1906 dallo stesso architetto, ha una decorazione completamente diversa. Qui dominano balconi in ferro battuto, bande scolpite con motivi floreali, volti di giovani scolpiti nella facciata in pietra. Sembra che un restauro in futuro potrebbe rivelare motivi colorati, un affresco decorato con fiori e «putti» attribuito all'acquerellista milanese Paolo Sala (1859-1924).

Ma la storia probabilmente più triste è quella legata al destino dell'edificio denominato «Palazzina Liberty» in via Frizzi, angolo via Melzo.

Uno dei primi cinematografi di Milano, progettato dagli architetti Tettamanzi e Mainetti, nel più puro stile «Liberty» con tutti gli eccessi di fantasia che dominavano allora, fu costruito tra il 1908 e il 1910. Conosciuto come «Cinema Dumont» questo luogo di cultura cinematografica ha cessato l'attività nel 1932. Dopo la guerra, l'interno è stato demolito e trasformato in un garage per le ambulanze della Croce Rossa. Nel 1978, l'edificio doveva essere demolito completamente per far posto a delle case popolari; poi fu proposto di sostituirlo con... un parcheggio! Fortunatamente, in quel momento, fu creata un'associazione per salvare l'edificio, un vero luogo della memoria e un'opera d'arte. Infine, a iniziare dal 2001, l'edificio è stato trasformato in una biblioteca di quartiere, specializzata in documentazione riguardante il «Liberty».

Sono tornato in via Spallanzani 16. L'edificio, oggi in restauro, è rimasto così come l'avevo conosciuto negli anni '70. Solo che, ora, la strada situata nella zona pedonale dal 2002, è diventata un quartiere di lusso, che ospita un mercato «chic» ogni sabato. E per entrare nei cortili devi conoscere il codice che apre le enormi porte di legno scolpito. La cappella del cortile è scomparsa; al suo posto sono stati piantati due alberi i cui rami si curvano sotto il peso di frutti di colore rosso/oro – i cachi – in questa fine d'autunno. Ho anche interpellato un signore che vive in questa casa dal 1972. Si ricorda pure lui lo scandalo provocato dall'omicidio di Aristide Leporani. Ma non si ricorda in che anno è successo!

In quanto ai giornali dell'epoca, la collezione del quotidiano milanese, il «Corriere della Sera», consultata per ben tre ore, non mi ha permesso di trovare alcuna informazione su questo «fait divers atroce» (come diceva Matei Caragiale).

In cambio ho scoperto - o riscoperto - un quartiere milanese come pochi altri si trovano al mondo.

E tutto ciò perché a diciotto anni non avevo ancora visto il mare, dove avevo conosciuto Leporani!

De la musique avant toute chose

Interviu cu dr. Ilinca Dumitrescu, pianistă concertistă și muzicolog

Olimpia Coroamă: Ne cunoaștem de multă vreme, ne leagă o simpatie reciprocă și o prietenie veche, din prima tinerețe. M-am bucurat mult că ai participat și ai luat cuvântul la inaugurarea centrului *Casa d'Italia*, un proiect de suflet al Asociației Italienilor din România – RO.AS.IT. și, în mod special, al lui Mircea Grosaru.

Ilinca Dumitrescu: Mi-a făcut plăcere și onoare invitația Dumneavoastră și a ta personal. Cum era să nu particip, cu tot sufletul? Sunt foarte legată de Italia, în general, deci și de comunitatea italiană din țara noastră. Veți vedea cum.

O.C.: Tocmai de aceea am dorit să realizăm acest interviu. Sunt sigură că ne vei povesti lucruri inedite.

I.D.: Aș vrea să încep cu... începutul. Cu prima mea profesoară de pian, dna Iolanda Zaharia (Zorio), italiancă dintr-o distinsă familie stabilită de mulți ani în România. Aveam cinci ani când părinții mei au hotărât, după rugăminți ale mele, că e bine să încep studiul pianului și au ales-o ca profesoară pe dna Iolanda, care era pianista Orchestrei Radio din București și participa adeseori în concerte camerale, acompaniind personalități ale muzicii noastre (de pildă, tenorul și profesorul Constantin Stroescu). Toată copilăria am învățat cu dna Iolanda Zaharia, în paralel cu studiul început la șapte ani la Liceul de muzică nr. 1 din București (actualul Colegiu Național de Arte „Dinu Lipatti”), la clasa profesoarei Maria Șova. Cele două doamne erau prietene, se înțelegeau de minune, iar eu nu aveam decât de profitat.

Lecțiile cu dna Iolanda erau o bucurie pentru mine, le așteptam cu nerăbdare. Îmi amintesc că, la început, mergeam, cu mama ori cu bunica, de două ori pe săptămână. Dar eu am cerut să

mergem mai des, așa că eram prezentă la lecțiile de pian de trei sau patru ori pe săptămână! Am cântat, de la bun început, piese frumoase și „repezi”, așa cum îmi plăcea mie pe atunci. Citeam la prima vedere, cu mare ușurință, orice, dna Iolanda dându-și seama de această calitate a mea a dezvoltat-o. Cântam și la patru mâini, împreună. Acesta era premiul la sfârșitul unei lecții reușite, alături de o bomboană în țiplă, oferită dintr-un pian în miniatură, o jucărie din lemn bej.

Dar, poate, lucrul cel mai important pe care l-a sesizat a fost ușurința cu care puteam să parcurg pasajele de virtuozitate, atât de diverse, din sonatele lui Domenico Scarlatti, renumite pentru dificultățile de coordonare, care cereau calități speciale, reflexe bune, înăscute. De asemenea, pentru a cânta bine Scarlatti, Mozart, Chopin, trebuie să ai o mână specială, cu degete lungi și agile, precum și alte calități (auz fin, o mână stângă sigură – eu fiind stângace – și multe altele). Ei bine, dna Iolanda m-a îndrumat spre această cale și... toată viața, Sonatele lui Scarlatti mi-au fost alături și mi-au prilejuit unele din cele mai mari succese ale carierei mele. Nu uit niciodată că primele sonate le-am învățat cu dna Iolanda Zaharia.

Revenind, vreau numai să mai spun că în familia Zorio se vorbea curent italiană, surorile Iolanda, Luiza (soția acad. Octav Onicescu, savant matematician), Nuța conversând tot timpul numai în italiană, în casele patriarhiale alăturate, de lângă Izvor (azi, din păcate, cartier dispărut).

O.C.: Vom vorbi în curând despre succesele tale legate de interpretarea Sonatelor lui Domenico Scarlatti. Dar, spune-ne, fiindcă ne amintim cu nostalgie de profesori și de începuturi, ne-ai vorbit despre tatăl tău, maestrul Ion Dumitrescu

(1913–1996), compozitor, profesor, dirijor, muzicolog, scriitor, membru corespondent al *Institut de France – Académie des Beaux Arts*, membru corespondent al Academiei *Tiberina* din Roma, și despre profesorul său iubit Alfonso Castaldi (1874–1942), un alt italian stabilit în România, de pe meleagurile de lângă Neapole.

I.D.: Da, trebuie să vorbim neapărat despre Castaldi. Tatăl meu mi-a spus să nu-l uit și, de câte ori pot, să-l readuc în actualitate. Ceea ce și fac. Sigur, eu nu l-am cunoscut pe maestru, dar amintirea lui este vie prin povestirile tatălui meu. De altfel, el a și scris câteva pagini suculente despre profesorul său, publicate de mine în revista „Muzica” și în volumul „Ion Dumitrescu – un clasic modern” (Ed. Academiei, 2006).

Alfonso Castaldi a fost un compozitor de un înalt profesionalism, dar și un creator de școală muzicală românească, înainte de Mihail Jora. A avut elevi iluștri (Ion Nonna Otescu, Alfred Alessandrescu, C.C. Nottara, Dimitrie Cuclin, Theodor Rogalski, Mihail Andricu, Mansi Barberis, frații Ion și Gheorghe Dumitrescu ș.a.) și, așa cum scrie muzicologul Viorel Cosma în „Lexiconul” său, „a contribuit esențial la consolidarea prestigiului școlii naționale românești în context european”.

O. C.: Îmi povesteai că și dirijorul Emanuel Elenescu a avut un rol în începuturile tale muzicale.

I.D.: Bineînțeles. Emanuel Elenescu (1911–2003), dirijor și compozitor, provenind dintr-o familie italo-română, a fost primul maestru cu care am interpretat un concert cu orchestră. Aveam 15 ani, era în ianuarie 1968, în Sala Radio din București, cu Orchestra Radioteleviziunii Române, și am interpretat Concertul în La major K.488 de Mozart. A fost un eveniment important pentru mine, cu cronici foarte bune, cu succes. Nu pot uita nici acum indicațiile, observațiile și sfaturile maestrului (unele, cu un haz deosebit, el fiind celebru pentru glumele, butadele lansate cu mare ușurință!). De-a lungul primelor decenii din cariera mea am concertat de multe ori cu Emanuel Elenescu, am cântat și Beethoven, și Grieg, și Schumann, în București sau în provincie, și am amintiri savuroase legate de concertele și călătoriile noastre, în condițiile dificile ale anilor 70–80 din secolul trecut. De asemenea, Emanuel Elenescu, prieten cu tatăl meu, i-a interpretat cu Orchestra Radio mai multe lucrări, incluzându-le și în turneele sale în străinătate.

O.C.: Să revenim acum la Domenico Scarlatti și la sonatele sale. Ai avut mari succese interpretând lucrările acestui italian de geniu.

I.D.: Domenico Scarlatti (1685–1757), fiu al compozitorului Alessandro Scarlatti, a fost cel care

Ilina Dumitrescu și
Mansi Barberis, 1984

a inventat aproape toate procedeele tehnicii pianistice moderne, valabile până în zilele noastre. A fost un virtuoz, a avut intuiții muzicale formidabile, cântând totuși la clavecin, un strămoș al pianului. Născut în 1685, an fast în istoria muzicii, an în care au văzut lumina zilei și Bach, și Händel, a compus 555 de sonate (bineînțeles, în forma incipientă de sonată, din care s-au dezvoltat ramificatele și apoi stufoasele sonate clasice și romantice).

Sonatele lui Scarlatti sunt greu de interpretat, el este un Paganini al instrumentelor cu clape. De aceea, sunt puțini interpreți, pe plan mondial, care i-au adâncit creația. Și nu e vorba aici de a cânta două-trei sonate, așa cum se aud adesea. Ci de a cânta 15–16 sonate la rând, într-un recital întreg, pe dinafară. Eu am făcut lucrul acesta de multe ori, la Ateneul Român din București, în țară ori în străinătate. Am în repertoriu peste 60 de sonate, din care multe le-am înregistrat pe discuri.

O.C.: À-propos de discuri. Albumul tău LP cu 14 sonate, realizat în 1985 la „Electrecord”, cu ocazia tricentenarului Scarlatti, a fost ales la New-York, în 1986, de prestigiosul juriu „International Record Critics Award” (IRCA) printre cele mai bune 20 de discuri ale anului, stând alături de cele ale unor Emil Gilels, Radu Lupu, Murray Perahia, Bernard Haitink, Claudio Abbado, Riccardo Muti, Mstislav Rostropovici, Plácido Domingo. Discul a fost reeditat (CD) de Institutul Francez, în 2004, în seria „L’art d’Ilina Dumitrescu”.

I.D.: Da... sunt bucurii speciale pentru mine. Mai ales în acel oprămant an 1985, când toate căile erau închise, când nu aveam voie să plec nicăieri. A fost o izbândă atunci pentru muzica românească în lume, iar mie mi-a dat curaj pentru toată viața. A fost o confruntare la cel mai înalt nivel, din care am ieșit cu capul sus, iertați-mi lipsa de modestie.

Deci, iată, din nou Italia mi-a fost alături! Și Scarlatti.

O.C.: Iar în anul 2005 ai avut o altă satisfacție deosebită: ai primit din partea Președintelui Republicii Italiene înalta distincție de Comandor al Ordinului „Stella della Solidarietà Italiana”, pentru interpretarea muzicii italiene în lume.

I.D.: Desigur, o mare onoare, am fost deosebit de emoționată.

O.C.: Am în față câteva cronici din Italia despre interpretările tale și aș vrea să citez: Titlu – „Ancora un successo per l'orchestra dei miracoli – Vivamente applaudita la pianista Ilinca Dumitrescu” (Bari, 1974, Teatro Petruzzelli, Concertul de Grieg); un amplu articol publicat în 1991 la Vercelli, sub titlul „Ilinca Dumitrescu e le sonate di Scarlatti”; „Il Giornale” din Roma, în 1999, scria: „...Un mare succes pentru admirabila pianistă Ilinca Dumitrescu, strălucită reprezentantă a artei interpretative românești”. Și... un pasaj dintr-o cronică din Mexic, Ciudad de Mexico, ziarul „Reforma”, anul 2000: „Ilinca Dumitrescu este o interpretă de rafinată sensibilitate. Scarlatti interpretat de Ilinca Dumitrescu nu este cu nimic mai prejos decât cel al colegilor săi de calibrul unor Haskil, Maria Tipo sau chiar însuși Horowitz”.

I.D.: În Italia am concertat de multe ori, la Roma, și în diferite alte orașe...

O.C.: Aș mai aminti festivalul de la Sorrento, 1999, când ai avut un recital în ciclul „Grandi interpreti alla tastiera”...

I.D.: Da... da... Oricând aș reveni cu plăcere în minunata Italie.

O.C.: Știu, de asemenea, că întotdeauna ai avut frumoase relații cu Institutul Italian de Cultură din București.

I.D.: Da, așa este. Și nu numai din București, ci și din alte capitale europene. În România, nu pot să-i uit pe directorii Vito Grasso și Urbano Urbinati, mari prieteni, pe Gianfranco Silvestro, Salvatore Mastropasqua, Alberto Castaldini, Rodolfo Amadeo. Am realizat împreună multe și frumoase evenimente muzicale de-a lungul anilor.

O.C.: Dar personalități muzicale italiene cu care ai colaborat?

I.D.: Bineînțeles, în primul rând, maestrul Pietro Argento, dirijor și profesor la „Santa Cecilia” din Roma, figură proeminentă a artei dirijorale din secolul XX. Am cântat împreună în anii 70, eram studentă. Și, desigur, și alți muzicieni sau oameni de cultură, de care îmi aduc aminte cu multă plăcere (compozitorul Roman Vlad și profesoara Ioana Ungureanu, ambii de origine română, pianista Marcella Crudeli și mulți alții, din diverse generații).

O.C.: În 1997 ai fost aleasă membră a Senatului Academic la „Accademia Internazionale d'Arte Moderna” din Roma.

I.D.: Vezi câte legături am eu cu Italia? Dar aș vrea acum, în încheiere, să rememorez o familie italo-română de mare distincție, de care am fost legați, eu și ai mei, prin multiple fire de empatie umană și culturală. Este vorba de familia din care faci parte și tu, familia Barberis-Coroamă. Părinții mei și compozitoarea Mansi Barberis (1899–1986) aveau relații de prietenie și colaborare artistică. Mansi Barberis a compus mai multe lucrări vocale pe versuri ale mamei mele, poeta Mariana Dumitrescu (1924–1967), piese de finețe și subtilitate, în tonuri pastelate. Să nu uităm, compozitoarea și profesoara Mansi Barberis a fost o personalitate a muzicii românești, o figură emblematică a componisticii feminine. Este una din puținele femei care au scris opere, este un pionier în domeniu. A trăit îndelungat și a avut energie creatoare până în ultimele clipe. Îmi amintesc (vorbeam adesea la telefon), era cu puțin timp înainte de a muri, mi-a spus că lucrează la o piesă pentru pian și orchestră, dedicată mie... Nu a mai apucat să o termine.

Apoi, cum aș putea să o uit pe regizoarea și profesoara Sorana Coroamă, vulcan de idei și forță artistică, cu care am făcut atâtea vacanțe la Sinaia, la Peleş sau Cumpătul, alături de voi, Olimpia și Radu Coroamă, tineri moderni în gândire și comportament, cu băiatul vostru Vlad, atât de iubit de întreaga familie, pe care îl știu de când s-a născut. Ce rău îmi pare că, de anul trecut, Radu nu mai este printre noi...

Devin elegiacă... Să știi că amintirile m-au copleșit de când am intrat în *Casa d'Italia* și am văzut acel mare tablou-portret al Soranei la tinerețe. Patronează Asociația Italienilor din România cu demnitate.

Vă felicit, de asemenea, și pentru reușita expoziției permanente, gândită și realizată cu migală. Cele mai frumoase cuvinte de laudă și dnei Ioana Grosaru, președintă a RO.AS.IT., și un gând de pioasă amintire pentru Mircea Grosaru, suflet al organizației și personalitate marcantă a comunității italiene din țara noastră, dispărut dintre noi de curând, în plină forță.

O.C.: Îți mulțumesc pentru interviul acordat. Sunt sigură că vei fi alături de noi și în viitor. Ai promis că atunci când vom avea un pian, vei veni și vei cânta Scarlatti, Cimarosa, Corelli...!

I.D.: Exact! De-abia aștept. Cu mult drag.

REQUIEM

pentru un suflet ales

Prin plecarea dintre noi la 27 ianuarie a.c. a Doamnei Viorica Lascu, revista noastră pierde pe unul dintre colaboratorii ei importanți și respectați, cu profundă implicare în relațiile culturale, literare și istorice strânse și îndelungate italo-române.

Rezumând laconic viața ei activă, diversă, bogată și exemplară, trebuie să ating câteva date esențiale: Viorica Lascu s-a născut la 21 decembrie 1919 la Blaj, „mica Romă” cum a denumit-o marele nostru poet Mihai Eminescu, ca fiică a marelui savant botanist acad. Alexandru Borza, preot greco-catolic și dr. în științele naturii al Universității din Berlin, fiind în același timp primul din lume care a făcut cunoscută flora Chinei, fapt care i-a adus și titlul de erou al acestei țări.

După absolvirea școlii elementare în Blajul natal, Viorica Lascu a urmat cursurile Liceului „Regina Maria” și apoi Facultatea de litere și filosofie a Universității „Regele Ferdinand”, ambele din Cluj, obținând diploma de licență de profesor de limbă și literatură italiană, având ca profesori pe consulul Italiei la Cluj, dl. Serra, iar la liceu pe dna Serra. A fost, după aceea, profesoară la Liceul „Regina Maria” și, apoi, profesor universitar, până la pensionare. A format numeroși profesori de italiană, scriitori, critici literari, i-a îndrumat pe fondatorii cunoscutei reviste-fanion „Echinox”, la care și-au adus contribuția cei mai buni dintre studenții filologi, poeți și filosofi ai Clujului.

A fost o neobosită și ferventă activistă culturală și religioasă a tineretului greco-catolic, organizatoare competentă a societăților ASTRU și AGRU și marianiste. Se căsătorise între timp cu prof. univ. dr. doc. Nicolae Lascu, marele clasicist, profesor de latină și greacă, precum și de istorie antică, de o rigoare și profundă competență, faima lui ajungând până la Roma și Sulmona, al cărei cetățean de onoare a devenit datorită studiilor sale despre Ovidiu și, ulterior, despre etrusci. Această legătură nu s-a rupt nici după moartea sa, reprezentanții primăriei și culturii din Sulmona revenind mereu și mereu la Cluj și participând la aniversările Grădinii Botanice și publicând operele Vioricăi Lascu, adunate în „Semnele timpului”.

Din căsătorie au rezultat trei fii excepționali: Nicolae, Ion și Gheorghe, toți profesori universitari, primul de arhitectură, al doilea de biologie medicală, iar al treilea de filologie clasică și modernă, traducă-

tor recunoscut din 5-6 limbi de mare circulație pe plan european. Viorica Lascu a fost o „soacră cu trei nurori” iubită, o bunică minunată a celor patru nepoți și străbunică fericită a două nepoțele adorabile.

Contribuția sa hotărâtoare în formarea și dezvoltarea învățământului de limbă și literatură italiană nu poate fi trecută cu vederea. Până aproape în ultimele luni de viață era vizitată și căutată cu respect și dragoste de foștii ei studenți sau de doritorii de a învăța acea limbă elegantă și curată pe care o predă. Și, de asemenea, importantă este calitatea ei de colaboratoare a revistei *Siamo di nuovo insieme*, care i-a publicat amplele și documentatele studii privind legăturile indisolubile dintre școala românească și „Roma madre”, prin cercetările asupra lui Dante, participări și comunicări asupra lucrărilor conferinței Centrului de Cultură Italiană din Cluj, despre burgurile italiene de pe teritoriul țării noastre și mai cu seamă din Ardeal, rapoartele privind activitatea sa ca marianistă sau cea din „anii romantici” ai redeșteptării organizației AGRU, când spiritul ei organizatoric a impus respectul și recunoștința tuturor, subliniindu-i odată în plus excepționalele calități intelectuale.

Remarcabile au fost și vizitele ei la Roma, la Vatican, unde Sfântul Părinte Papa Ioan Paul II a primit-o îmbrățișând-o pe treptele Bazilicii și preluând darul ei pentru biblioteca vaticană: o micuță carte de rugăciuni scrisă de mâna ei. Sfântul Părinte a binecuvântat-o și i-a mulțumit pentru toată activitatea sa și pentru fervoarea cu care s-a dăruit „slujirii lui Dumnezeu”.

Înainte de a încheia, ce pot să spun eu, care trebuie să-mi iau rămas bun și să pun capăt unei prietenii de 80 de ani!... O prietenie care m-a onorat și care, deși mă făcea să mă simt mărunță în fața unei bunătăți și curățenii sufletești exemplare, mă stimula și mă umplea de mândrie totodată. Am recomandat-o cu bucurie și căldură altei prietene de suflet cu o vechime de „numai” peste 45 de ani care, sesizând calitățile ei excepționale, i-a acordat un loc permanent în paginile revistei și, astfel, s-a născut o colaborare rodnică din toate punctele de vedere.

Nu, Viorica dragă, nu vei fi uitată de nimeni dintre cei care te-au cunoscut și locul tău este asigurat între cei dreپți!

Così sia!

Emma Maria Moisesescu

GENNAIO • MARZO 2015

Cartoline dal **Bel Paese**

Samantha Cristoforetti due italiane negli «Spazi»

Non è un errore di titolo: due italiane negli «Spazi». Una delle due, Samantha, in orbita a 400 km dalla terra e a tu per tu con lo spazio infinitamente grande. La seconda, Fabiola, nel chiuso del sottosuolo, dove si trova l'acceleratore delle particelle più piccole dell'atomo, a Ginevra, a scoprire i misteri di quelle che sono molto più che microscopiche particelle pulsanti nello spazio dell'infinitamente piccolo. Quest'ultimo, tuttavia, domina le leggi fisiche dello spazio dell'infinitamente grande, delle stelle e delle galassie. Due dimensioni precluse a noi comuni, che arranchiamo sulla superficie di questo fragile pianeta. Due donne, due italiane, che riempiono il nostro Paese di orgoglio, in questo «magico» 2015, il quale forse rappresenterà l'anno della tanto attesa ripresa economica, che certamente sarà l'anno della grande Esposizione mondiale di Milano, e durante il quale tanti altri grandi personaggi storici saranno celebrati: ma di questi ne riparleremo. Sto parlando di Samantha Cristoforetti – cosmonauta – e di Fabiola Gianotti – studiosa delle particelle subatomiche.

Fabiola Gianotti, nata nel 1960, è una fisica italiana. Si è laureata nel 1984 all'Università Statale di Milano. Nello stesso anno, ispirata e stimolata dall'attribuzione del Premio Nobel per la fisica a Carlo Rubbia, intraprese un dottorato di ricerca sulle particelle elementari.

È entrata a far parte del CERN(*) nel 1987 lavorando a vari esperimenti. Fin dal 1992 ha partecipato all'esperimento ATLAS, che si avvale della collaborazione di oltre 3000 studiosi, in gran parte fisici provenienti da 38 paesi di tutto il mondo, ed è considerato il più grande esperimento scientifico mai realizzato. Proprio in qualità di

portavoce di ATLAS, il 4 luglio 2012 ha annunciato presso l'auditorium del CERN, la prima osservazione di una particella compatibile con il bosone di Higgs (conosciuta, questa particella, con il termine più comune – e un po' giornalistico – di «particella di Dio»). Dal 2013 è professore onorario presso l'Università di Edimburgo. È la prima donna a ricevere la designazione, nel 2014, di **direttore generale del CERN**, carica che manterrà per cinque anni.

Tra l'altro, è diplomata in pianoforte al Conservatorio di Milano.

Dal punto di vista filosofico, ritiene che lo studio della natura porti a pensare ad un intelletto ordinatore. Ha dichiarato: «*Quello che io vedo nella natura, la sua semplicità, la sua eleganza, mi avvicina all'idea di una mente intelligente ordinatrice*». Fabiola non è un personaggio molto mediatico, anche perché la sua materia tratta di argomenti che sfuggono a noi mortali; argomenti inconcepibili perché trattano di corpuscoli che non ricadono sotto i nostri sensi, né tanto meno sono visibili ai più straordinari microscopi. Si tratta delle particelle subatomiche, ossia di quelle particelle ancora più piccole dell'atomo, ancora più piccole di un elettrone. Particelle alcune delle quali sono state sospettate esistere solo a livello matematico, ma la cui esistenza è stata poi dimostrata proprio grazie agli acceleratori. Sono macchine, queste, che accelerano particelle più «manipolabili», fanno raggiungere loro velocità

(*) L'Organizzazione Europea per la Ricerca Nucleare in francese *Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire*, comunemente conosciuta con la sigla CERN, è il più grande laboratorio al mondo di fisica delle particelle. Si trova al confine tra Svizzera e Francia alla periferia della città di Ginevra. Istituito nel 1954, oggi aderiscono 21 stati membri più alcuni osservatori, compresi stati extraeuropei. Lo scopo principale del CERN è quello di fornire ai ricercatori gli strumenti necessari per la ricerca in fisica delle alte energie. Questi strumenti sono principalmente gli acceleratori di particelle, che portano nuclei atomici e particelle subnucleari ad energie molto elevate, e i rivelatori che permettono di osservare i prodotti delle collisioni tra fasci di queste particelle. Ad energie sufficientemente elevate, i prodotti di queste reazioni possono essere radicalmente differenti dai costituenti originali dei fasci, e a più riprese sono state prodotte e scoperte in questa maniera particelle fino a quel momento ignote.

& Fabiola Gianotti:

prossime a quelle della luce, e vengono fatte collidere tra loro. Da questo scontro si generano altre subparticelle, alcune delle quali sopravvivono un tempo infinitamente piccolo, per poi scomparire (annichilirsi, come dicono gli addetti ai lavori). Dove vadano poi a finire queste subparticelle, è un mistero. Ma noi, e il cosmo, siamo fatti di esse. Roba da far girare la testa.

Samantha Cristoforetti, nata a Milano nel 1977, si è laureata in ingegneria meccanica all'Università tecnica di Monaco, in Germania.

Nel 2001 è ammessa all'Accademia Aeronautica, uscendone nel 2005 come ufficiale pilota. Oggi ha il grado di capitano. Nei quattro anni di Accademia si laurea in Scienze aeronautiche presso l'Università *Federico II* di Napoli. Successivamente si specializza negli Stati Uniti presso la scuola NATO di Wichita Falls in Texas.

Nel 2009 l'Agenzia Spaziale Europea (ESA) la seleziona, fra le prime sei di 8.500 candidate, come astronauta, prima donna italiana.

La missione alla quale Cristoforetti in questo momento partecipa, della durata di circa 6-7 mesi, è denominata ISS Expedition 42/43 *Futura*. Partita il 22 novembre 2014, per il raggiungimento della Stazione Spaziale Internazionale (ISS) a bordo di un veicolo russo Sojuz, questa missione

si concluderà a maggio 2015. Si tratta della prima missione di una donna italiana nello spazio, e Samantha è il settimo astronauta italiano: negli anni scorsi è stata preceduta sulla ISS da **Umberto Guidoni**, **Paolo Nespoli**, **Roberto Vittori** e **Luca Parmitano**.

Oggi le missioni spaziali non suscitano grandi emozioni o interesse. Tutto sommato ci siamo abituati, e riteniamo che esse siano ormai una noiosa abitudine. Ci interessiamo molto di più alle vicende sentimentali di un noto cantante o attore. Non è così. Ogni missione costituisce un rischio per i navigatori e per i mezzi tecnici, e il guasto o la catastrofe sono sempre in agguato, in un ambiente ostile – lo spazio extraterrestre – dove il rischio dovrà essere in futuro zero, ossia un'utopia. Questi navigatori dello spazio, ad ogni missione, sperimentano sempre nuove tecniche, nuovi materiali e sempre più complesse procedure, per rendere tutto il più perfetto possibile e per preparare il grande balzo dell'essere umano verso lo spazio extraterrestre allo scopo di colonizzarlo. La Terra, la nostra Madre-Terra, a un certo punto non basterà più a sostenere la razza umana, e proiettarsi al di fuori di essa è una via obbligata. Gli uomini e donne che preparano questo futuro sono autentici eroi, e Samantha è oggi una di questi.

Cristoforetti, oltre alla madre lingua italiana, parla fluentemente tedesco, inglese, francese; e nei tre anni di addestramento alla missione ha dovuto imparare il russo, lingua utilizzata nelle comunicazioni tra la stazione spaziale e il centro di controllo a terra di Bajkonur. Carattere estroverso e piacevolmente comunicativo, dall'espressione serena e sempre sorridente. Lo dimostrano le frequenti interviste televisive concesse prima della sua partenza, ma anche gli altrettanto frequenti collegamenti video fra la stazione spaziale e alcuni programmi televisivi italiani. Una donna simpatica, una professionista seria, un orgoglio per la nazione italiana.

Antonio Rizzo

GENNAIO • MARZO 2015

Ilustrate din **Bel Paese**

Samantha Cristoforetti două italience în „Spații”

Nu este nicio greșeală în titlu: două italience în „Spații”. Una dintre cele două, Samantha, se află pe orbită la 400 de kilometri de pământ și este față-n față cu spațiul infinit. Cea de-a doua, Fabiola, se află într-un tunel la Geneva, acolo unde se găsește acceleratorul celor mai mici particule ale atomului. Pentru a descoperi misterele acestora, particule care sunt chiar mai mici decât poate distinge un microscop și care pulsează în spațiul infinitului mic. Acesta din urmă domină totuși legile fizice ale infinitului mare, legile stelelor și galaxiilor. Sunt două femei, două italience cu care se mândrește Italia, în acest „magic” an 2015, care, probabil, va fi anul mult așteptatei redresări economice. Cu certitudine va fi anul Expoziției Mondiale de la Milano, an în cursul căruia vor fi celebrate și alte personalități, istorice: despre aceste lucruri vom vorbi însă cu altă ocazie. Acum voi scrie despre Samantha Cristoforetti, cosmonaută, și despre Fabiola Gianotti, om de știință care studiază particulele subatomice.

Fabiola Gianotti s-a născut în anul 1960 și este fizician. În anul 1984 a obținut licența la Universitatea de Stat din Milano. În același an, inspirată și stimulată de faptul că omul de știință Carlo Rubbia a luat Premiul Nobel pentru fizică, a făcut un doctorat de cercetare asupra particulelor elementare.

Face parte din CERN(*) din anul 1987 și a participat la diferite experimente. Încă din anul 1992 a fost inclusă în echipa experimentului ATLAS, la care au colaborat peste 3000 de oameni de știință, mai ales fizicieni, din 38 de țări din lumea întreagă; este considerat cel mai mare

experiment științific care s-a realizat vreodată. În calitate de purtător de cuvânt al ATLAS, pe 4 iulie 2012, a anunțat la CERN, faptul că a fost observată pentru prima dată o particulă compatibilă cu bosonul lui Higgs (cunoscută în termeni obișnuiți – cam jurnalistici – ca „particula lui Dumnezeu”). Din anul 2013, este profesor onorific la Universitatea din Edinburgh. În anul 2014 a fost prima femeie desemnată **director general al CERN**, și va ocupa această funcție timp de cinci ani.

Demn de remarcă, faptul că a absolvit și Conservatorul din Milano, secția de pian.

Din punct de vedere filozofic, consideră că studiul naturii te face să te gândești la existența unei inteligențe superioare. Ea a declarat: „*Ceea ce văd în natură, simplitatea acesteia, eleganța ei, mă apropie de ideea unei minți de o inteligență superioară*”. Fabiola nu este un personaj prea comunicativ, mai ales pentru faptul că se ocupă de subiecte care nu ne sunt prea familiare nouă, muritorilor de rând; sunt subiecte greu de imaginat, pentru că tratează corpusculi pe care nu-i percepem, care nu se văd nici la cel mai sensibil microscop. Este vorba despre particule subatomice, mai precis despre acele particule mai mici decât atomul, mai mici decât electronul, particule despre care se bănuia că există doar la nivel matematic. Existența lor a fost demonstrată tocmai datorită acceleratoarelor. Acestea sunt mecanisme

(*) **Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară**, în limba franceză *Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire*, cunoscută sub sigla CERN, este cel mai mare laborator de fizica a particulelor din lume. Acest laborator se află între Elveția și Franța, la periferia orașului Geneva. A fost înființat în anul 1954, iar astăzi, din acest laborator fac parte 21 de state membre și observatori, inclusiv state dinafara Europei. Scopul principal al CERN este acela de a furniza cercetătorilor instrumentele necesare pentru cercetarea energiilor înalte în fizică. Aceste instrumente sunt în primul rând acceleratoarele de particule, care supun particulele subnucleare unor energii foarte ridicate, precum și detectoarele care permit observarea a ceea ce rezultă în urma coliziunilor între fasciculele acestor particule. Când sunt supuse unei energii suficient de ridicate, produsele rezultate în urma acestor reacții pot fi totalmente diferite de componentele originale ale acestor fascicule. În urma mai multor reluări ale reacțiilor, s-au produs și s-au descoperit particule necunoscute până atunci.

& Fabiola Gianotti:

care accelerează particulele „manipulabile”, le fac să ajungă la viteze apropiate de viteza luminii și apoi le determină să se ciocnească între ele. În urma acestei coliziuni, apar noi particule, dintre care unele supraviețuiesc extrem de puțin, pentru ca după aceea să dispară (să se anihileze, cum spun oamenii de știință). Unde ajung aceste subparticule. Este un mister. Noi și cosmosul, suntem făcuți din aceste particule de neimaginat. Amețești doar gândindu-te.

Samantha Cristoforetti s-a născut la Milano în anul 1977 și este licențiată în inginerie mecanică la Universitatea Tehnică din München, Germania.

În anul 2001 este admisă la Academia de Aeronautică, terminând-o în anul 2005 ca ofițer pilot. Astăzi are gradul de căpitan. După patru ani de Academie, își ia licența în științe aeronautice la Universitatea *Federico II* din Napoli. Ulterior, se specializează în Statele Unite la Școala NATO din Wichita Falls, Texas. În anul 2009, Agenția Spațială Europeană (ESA) o selecționează și devine prima femeie astronaut din Italia. S-a clasat printre primele șase femei selecționate din cele 8.500 de candidate. În prezent, Samantha Cristoforetti participă la misiunea ISS Expedition 42/43 *Future*, cu o durată de 6-7 luni, începând din 22 noiembrie 2014 și urmând să ajungă pe Stația Spațială Internațională (ISS) la bordul unei

rachete rusești Soiuz. Misiunea se va încheia în luna mai 2015. Este pentru prima dată când o femeie italiană ajunge în spațiu, ea fiind cel de-al șaptelea astronaut italian; în anii trecuți, au precedat-o, pe ISS: **Umberto Guidoni**, **Paolo Nespoli**, **Roberto Vittori** și **Luca Parmitano**.

În zilele noastre, misiunile spațiale nu trezesc emoții deosebite sau vreun interes special. Una peste alta, ne-am obișnuit cu ele și le considerăm un lucru banal și plicticos. Din păcate, ne interesează mai degrabă poveștile sentimentale ale unui cântăreț sau ale unui actor oarecare. Dar nu este așa. De fapt, fiecare misiune constituie un risc pentru astronauti și pentru mijloacele tehnice, iar defecțiunile sau catastrofele stau mereu la pândă. Și aceasta, într-un mediu necunoscut – spațiul extraterestru – unde riscul ar trebui să fie zero pe viitor, adică o utopie. Acești navigatori în spațiu experimentează, în fiecare misiune, tehnici noi, materiale noi și proceduri tot mai complexe, mergând cât se poate de mult spre perfecțiune și pregătind saltul cel mare al ființei umane în spațiul extraterestru, pentru a-l coloniza. Pământul, Pământul-Mamă, nu va mai putea, la un moment dat, să adăpostească rasa umană, iar încercarea oamenilor de a pleca de pe pământ este obligatorie. Bărbații și femeile care pregătesc acest viitor sunt eroi autentici, iar Samantha este unul dintre ei.

Samantha Cristoforetti vorbește fluent, în afară de limba maternă italiană, limbile germană, engleză, franceză; iar în cei trei ani de antrenament pentru această misiune a trebuit să învețe limba rusă, limbă utilizată în comunicațiile dintre stația spațială și centrul de control de pe Terra, de la Baikonur. Ea are o fire plăcută, comunicativă, este mereu senină și surâzătoare. Se vede asta din multele interviuri televizate, pe care le-a acordat înainte de plecare, dar și din frecvențele legături video între stația spațială și unele programe italiene de televiziune. Este o femeie simpatcă, o profesionistă serioasă, o mândrie pentru poporul italian.

Traducere Mariana Voicu

George Enescu la Carnavalul venețian

Ediția 2015 a celebrului – și nu de azi, de ieri – Carnaval de la Veneția (31 ianuarie – 17 februarie), având ca temă **La Festapiùgolosa del mondo!** (Cea mai delicioasă sărbătoare din lume), cu trimitere la îmbietoarea și atât de răspândita artă culinară italiană, a fost și de această dată o explozie de creativitate, frumusețe și veselie. Și asta, în ciuda faptului că nu de puține ori, printre turiști obișnuiți, alunecau splendidele costume ale măștilor, care adăposteau sub faldurile meșteșugit croite, banale cizme de cauciuc, menite să înfrunte apa care curgea în valuri pe străzile și în piațetele Orașului-Lagună. Un Carnaval de pomină!

În ciuda ploii interminabile, Carnavalul, unul dintre cele mai importante evenimente de acest gen din lume, și-a urmat cursul firesc încheindu-se, ca de fiecare dată, cu cea mai mare petrecere, cea de *Martedì Grasso* (17 februarie, în acest an), care marchează intrarea în lungul post al Paștelui Catolic.

În cadrul programului oficial cu o paletă de manifestări deosebit de bogată, desfășurată pe întregul parcurs al acestei grandioase sărbători, *Serenissima* ne-a oferit nouă, românilor, o admirabilă surpriză: în seara zilei de 14 februarie având loc, la Ateneo Veneto, concertul **ENESCU 60**. Enescu: *l'amore in sepie*, susținut de violonistul Vlad

Maistorovici și pianista Diana Ionescu, considerați de critici drept unii dintre cei mai valoroși și interesați artiști ai generației tinere, abordând un repertoriu de la clasic la modern. În program, piese de George Enescu, Arcangelo Corelli și Ernest Chausson.

Titlul concertului stârnește cel puțin două întrebări: De ce **Enescu – 60**? De ce **Enescu: l'amore in sepie**?

... **Enescu – 60**, deoarece concertul se înscrie într-un amplu program de evenimente dedicate lui George Enescu și de promovare a operei enesciene, la 60 de ani de la moartea compozitorului (4 mai 1955).

Răspunsul la cea de a doua întrebare l-am desprins dintr-un interviu al lui Vlad Maistorovici. Tinerii artiști și-au propus să dezvăluie cele două fațete ale lui George Enescu – muzicianul și romanticul, ilustrate prin câteva dintre lucrările sale preferate ca interpret și unele dintre compozițiile sale romantice, dată fiind programarea concertului chiar de *Ziua Îndrăgostiților*, *Valentine's Day*. Și întrucât compozițiile lui Enescu și interpretările sale, dintre care unele au devenit repere, cum ar fi *Poème de Chausson* sau *La Follia* de Corelli, aparțin sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX, este vorba despre o perioadă ce poate fi ușor asociată cu fotografiile sepie. Și există o mulțime de asemenea fotografii cu Enescu în tinerețe.

Și, ca în fiecare an, nici Bucureștii nu s-a lăsat mai prejos organizând, grație Institutului Italian de Cultură, tradiționalul de-acum Carnaval de la Muzeul Țăranului Român – **Un Carnevale tutto da ridere** (Un Carnaval să te prăpădești de râs).

Amfitrionul petrecerii, însuși directorul Institutului Italian de Cultură, dl. Ezio Peraro, a reușit o amuzantă seară de distracție, agrementată de duetul comic LUCCHETTINO, format din Luca Regina și Tino Fimiani, un genovez și un torinez, care-și descoperă de tineri vocația de clowni și performeri. Din program nu au lipsit nici degustarea de dulciuri specifice carnavalului, și nici paharul adiacent de vin.

Printre partenerii-organizatori ai Carnavalului s-a numărat, cum era și firesc, și Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT.

Ingrediente / Ingredienti

• Un iepure / Una lepre • Un litru de vin roșu / Un litro di vino rosso • Ceapă / Cipolla • Vârfuri de fenicul / Cimetite di finocchino • Chimen / Cumino • Ardei iute (puțin) / Peperoncino • Ulei / Olio • Usturoi / Aglio • Piper / Pepe • Slănină / Lardo

Mod de preparare

Se spală iepurele în vin amestecat cu oțet – niciodată cu apă – înainte de a se pune carnea la macerat. Se taie bucățele, având grijă ca, atunci când se jupoaie, să fie păstrat sângele, care va fi folosit, ulterior, la gătit. Se lasă la macerat o zi-două în vin roșu tare; se va pune o cantitate suficientă de vin, în așa fel, încât carnea să fie complet acoperită. Se adaugă următoarele ingrediente: o ceapă mică, fenicul, puțin chimen, puțin ardei iute, piper, un cățel de usturoi. Înainte de gătire, se scoate iepurele de vin și se pune împreună cu condimentele într-o cratiță (preferabil) de aramă și cu 50 g de slănină tocată. Se sarează, se rumenește la foc iute și se adaugă puțină zeamă de carne. La jumătatea timpului de fierbere, se adaugă vinul de la macerat și se lasă totul la fiert, la foc mic, adăugând spre final sângele pe care l-am păstrat. Cu 10 minute înainte de-a se servi, se strecoară sosul și se repune în cratiță.

Modo da cucinare

E'consigliabile lavare la lepre con vino mischiato ad aceto – mai con acqua – prima di metterla in infusione. Tagliarla a pezzi, avendo però cura, quando la si è scuoiata, di raccogliere il sangue che serve alla cottura;

Iepure cu fenicul sălbatic Lepre al finocchietto selvatico

metterla in infusione, un giorno o due, con vino rosso forte, fino a coprirla. Aggiungere i seguenti sapori: una piccola cipolla, preferibilmente selvatica, cimetite di finocchio, qualche grano di cumino, un poco di peperoncino, pepe, uno spicchio d'aglio. Al momento della cottura, togliere la lepre dal vino e metterla con i sapori in una casseruola di rame, insieme a 50 g di lardo tritato. Salare, far rosolare veloce con fuoco ardente, aggiungere un po' di brodo. A mezza cottura si unisce il vino dell'infusione e si lascia finire di cuocere molto adagio aggiungendo verso la fine il sangue che avevamo conservato. Dieci minuti prima di servirla, si passa al setaccio il sugo e si rimette nella casseruola con la lepre.

Nocette di agnello all'italiana / Medalioane de miel all'italiana

Ingredienti / Ingrediente

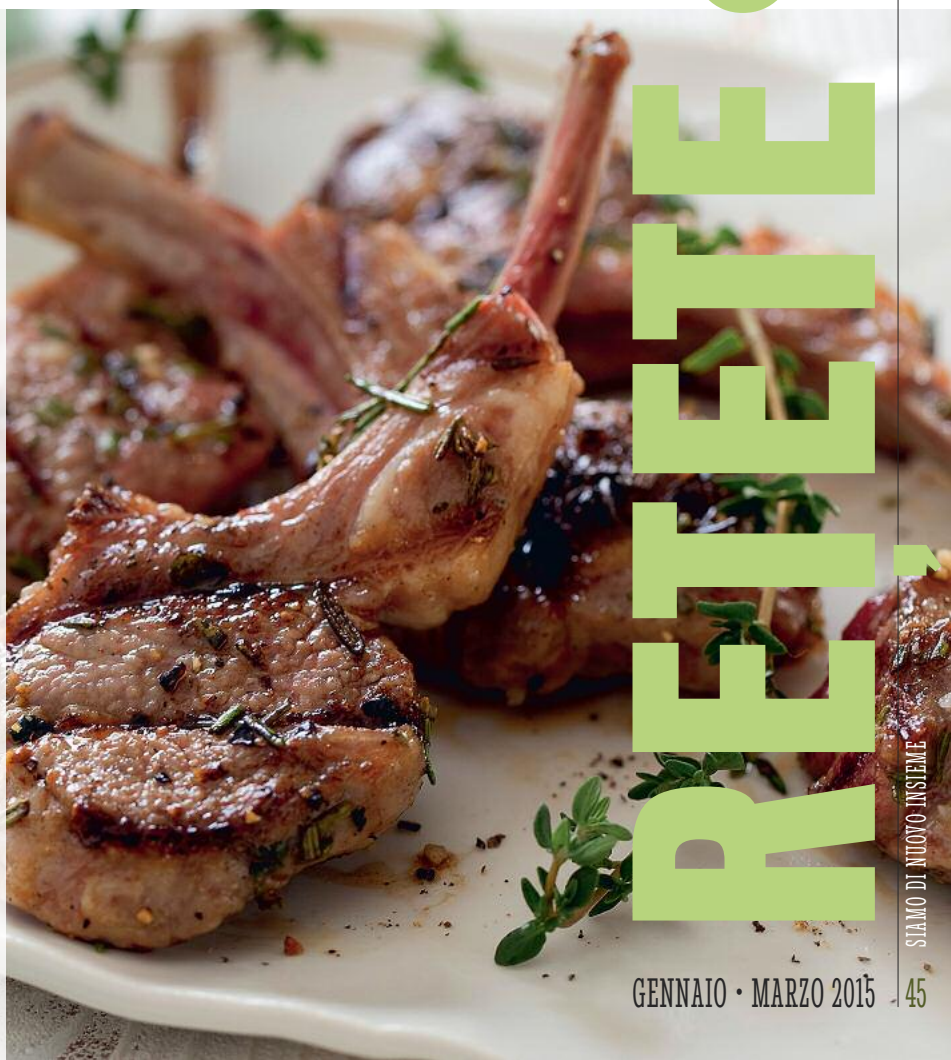
• Costolettine di agnello pulite e battute / Antricoate de miel • Fettine di prosciutto crudo tagliate / Felii de prosciutto crudo • Fette di lingua salmistrata / Felii de limbă în saramură • Funghi porcini già cotti al dente / Funghi porcini gătite pe jumătate • Sugo di carne / Zeamă de carne • Pepe / Piper • Sale / Sare • Olio / Ulei • Burro / Unt • Cognac / Coniac • Marsala / Marsala • Farina bianca / Făină albă • Prezzemolo tritato / Pătrunjel tocat

Procedimento

Cuocere in padella, con olio e burro, le costolettine leggermente infarinate. Salare e pepare. Fammeggiare con il cognac. Aggiungere il prosciutto crudo e cuocere pochi attimi. Unire i funghi e la lingua: bagnare il tutto con il marsala ed un poco di sugo di carne. Cuocere fino ad ottenere una salsa omogenea e ristretta. Porzionare l'agnello nei piatti e dividere il composto sulle costolettine.

Mod de preparare

Prăjiți într-o tigaie, cu ulei și unt, antricoatele date puțin prin făină. Sărați și piperați. Flambați cu coniac. Adăugați prosciutto crudo și mai puneți la foc câteva minute. Puneți ciupercile și limba într-un alt vas și turnați peste ele marsala și zeamă de carne, cât să le acopere. Puneți-le pe foc și fierbeți până obțineți un sos omogen și scăzut. Aranjați, apoi, porții de miel în farfurii și acoperiți antricoatele cu sosul obținut. Decorați cu pătrunjel tocat.

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA **RO.AS.IT.** STR. LIPSCANI NR. 19, etaj 1, 030031 BUCUREȘTI

TEL./FAX: 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO